

53-55

Pliny
57-59

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍԻՒՆԵԱՅ ԳՐԱՏԱՆ 18 NOV 2011
Ա. Պ. ԵԱԶԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

ՕՄԵՐ Ե ԸՄՍԻՔ ՍԺԵՐԻՔ
Հ. ԵՒ Զ. ԱՍԱՏՈՒՐ *յարգաբեր*

1912-84
2-43
4

Հ. Ե Զ. Ասատուր

ԹԱՆԳԱՐԱՆ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ

ԱՐԶԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱԻՈՐ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅԲ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ



Ուսումնական խորհուրդին վաւերացուած



Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՄԱՏԹԻՍԵԱՆ

1910

11874

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԻՄԱԳՐԱՏՈՒՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ԵՒ ԹՂԹԱՎԱՀԱՌԱՆՈՅ

Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ

Թիւ 27, Ֆիննանըլար Եօգուեռ, Կ. Պոլիս



57-2014

448/39

կթ 57

2004

ԹԱՆԳԱՐԱՆի այս հասորը յասկացած է Տարրական Դասընթացի : Ասոր մեջ ամփոփած ենք պատմութենէն, իրաւագիտական ծանօթութիւններ եւ մանկական ոտանաւորներ, ամենքն ալ դիւրին եւ պարզ, յասկապէս այս դասագրքին համար բարգմանուած կամ հետեւողութեամբ պատրաստուած մեր կողմէ :

Ընթերցանութեան դասին կարեւորութիւնը բացատրած ենք արդէն այն յառաջաբաններուն մեջ զորս կը պարունակեն ԹԱՆԳԱՐԱՆի Միջին Դասընթացի եւ Բարձրագոյն Դասընթացի յասկացած հասորները : Հոս կ'ուզենք յիշեցնել մասնաւորապէս քէ ուսուցիչը Տարրական Դասընթացի աշակերտներուն արտասանութեանը շահ ու շաղիւր ըլլալու է, նոյնպէս յատուկ խնամքով բացատրելու է իւրաքանչիւր նախադասութիւն եւ ձգելու չէ ու եւ է զաղափար որ անհասկնալի մնայ անոնց : Այս տեսակետով կրնան օգտակար ըլլալ հաստատմանը սակ նշանակուած հարցումները, քէն ուսուցիչը պէտք է գիտնայ քէ անոնք ամբողջ նիւթը չեն ընդգրկել, եւ քէ ինք նորանոր հարցումներ մտածելու եւ ուղղելու է աշակերտներուն, խօսակցելով անոնց հետ :

Միեւնոյն դիտողութիւնը՝ նաեւ բացատրուած բառերուն համար : Ուսուցիչը իւրաքանչիւր աշակերտի ըմբռնման եւ զարգացման աստիճանին համեմատ կրնայ մեկնել բառերը, որոնցմէ մեկ մասին իմաստները միայն նշանակած ենք այս գրքին մեջ :

Հոգ տարած ենք նաեւ այս հասորին նիւթերուն հետ առնչութիւն ունեցող պատկերներ պատրաստել տալու, որովհետեւ պատկերները շատ քելադրիչ են եւ մանաւանդ Տարրական Դասընթացի աշակերտներուն համար մեծապէս կը դիւրացնեն ուսուցչին գործը, երբ գիտնայ օգուտ քաղել անոնցմէ. իւրաքանչիւր պատկեր ո՛չ միայն հասնումներու լուսաբանութեան տեսակետով կարեւոր է, այլ եւ կրնայ խօսակցութեան բազմաթիւ նիւթեր հայթայթել:

Պատմութեան եւ ոսանաւորներուն տակ, — որոնց մէջ զգուշացած ենք վերացական գաղափարներէ եւ ջանացած ենք դիւրամբունելի իրողութիւններ միայն պատկերացնել, — ի վեր հանած ենք այն բարոյական նշանաւորութիւնները որոնք դուրս կու գան անոնցմէ: Պատմութեան եւ առակներէ արտացոլացող բարոյական սկզբունքները շատ աւելի խորունկ տպաւորութիւն կը թողուն մասնաւոր միտքերու վրայ քան անշուշտ կերպով աւանդուած բարոյական դասերը:

Կը կարծենք ուրեմն որ այս դասագիրքը այդ վերջին տեսակետով ալ կոչուած է օգտակար ըլլալ մեր նախակրթարաններու ուսանող մանկութեան:

Հ. ԵՒ Զ. ԱՍՏՆՈՒՐ



ՆԻՒԹԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

	Էջ		Էջ
1. Փոքրիկ տղան աղօթքը	9	30. Մեղունները	61
2. Ողորմութիւն (<i>ոսանաւոր</i>)	11	31. Մուկը	63
3. Զուրք	12	32. Մեղուն եւ ճանճը (<i>ոսն.</i>)	64
4. Քուրիկս	13	33. Ծաղիկներ, պտուղներ եւ տերեւներ	66
5. Կիւն (<i>ոսանաւոր</i>)	15	34. Մանցը	68
6. Անձեւը	15	35. Որբը եւ կնձնին (<i>ոսն.</i>)	70
7. Անիրաւ զանգաս	17	36. Մեծաղները	71
8. Թիթեռնիկը եւ կակաչը (<i>ոսանաւոր</i>)	18	37. Բողկը	72
9. Օղբ	20	38. Կաղամբը (<i>ոսանաւոր</i>)	74
10. Խղճմտանքի ձայնը	21	39. Ծովը	75
11. Աւստոս տղան (<i>ոսանաւոր</i>)	23	40. Շահուն կէտը	77
12. Հովը	25	41. Մեծխօսիկը (<i>ոսանաւոր</i>)	79
13. Մասնոցը	27	42. Արհեստները	80
14. Նապաստակը (<i>ոսանաւոր</i>)	29	43. Մուր տեղը	83
15. Անասունները	31	44. Մայրիկ հաւը (<i>ոսանաւոր</i>)	85
16. Խելացի շուն մը	34	45. Փետուրները	86
17. Կատուն եւ մուկը (<i>ոսն.</i>)	36	46. Արդար պատիժը	88
18. Վնասակար անասուններ	37	47. Բարի շունը (<i>ոսանաւոր</i>)	89
19. Ագահին կապիկը	38	48. Հաւկիթները	91
20. Դողօցը (<i>ոսանաւոր</i>)	40	49. Ոսկի տապարը	92
21. Խոնջալէս պէտք է վարուիմք անասուններուն հետ	41	50. Կեանքին պատկերը (<i>ոսն.</i>)	95
22. Աղուէտն ու արագիլը	43	51. Մեծախը	96
23. Դառնուկներ (<i>ոսանաւոր</i>)	45	52. Բարի զաւակ մը	97
24. Անասուններուն մորթը	48	53. Դպրոցականը եւ շեքամբը (<i>ոսանաւոր</i>)	99
25. Ծաղրանքին պատիժը	51	54. Փայտը ի՞նչ բանի կը դարձնուի	101
26. Փիսիկս (<i>ոսանաւոր</i>)	54	55. Բարի եղբայրը	103
27. Ալկէոնին բռնը	55	56. Ակնոցը (<i>ոսանաւոր</i>)	105
28. Մուրք Սարգսի սագը	57	57. Պտուկը	108
29. Էմման եւ քոչնիկները (<i>ոսանաւոր</i>)	59	Յաւելուած	111

Թ Ա Ն Գ Ա Ր Ա Ն

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ

1. ՓՈՔՐԻԿ ՏՂՈՒՆ ԱՂՕՔԸ

Զարեհ փոքրիկ տղեկ մըն էր, հաղիւ վեց տարեկան : Աստու մը, երբ անկողնէն ելաւ, ու գնաց նախաճաշ ընելու, մայրը ըսաւ իրեն .

«Տղա՛ս, այսօր բան մը չունիմ քեզի տալու . ոչ հաց կայ, ոչ պանիր, ոչ հաւկիթ : Աղօթէ՛ Աստուծոյ որ ողորմի մեզի :»

Զարեհ անօթի դուրս ելաւ որ դպրոց երթայ : Սիրտը կը մարէր, և աչքերը արցունքով կը լեցուէին մտածելով որ իր պզտիկ եղբայրը, Արչակ, և մայրիկն ալ անօթի պիտի մնային :

Բայց մօրը պատուէրը⁽¹⁾ չէր մոռցր և դպրոց երթալէ առաջ, եկեղեցի գնաց Աստուծոյ ողորմութիւնը խնդրելու :

Եկեղեցին մարդ չկար, և Զարեհ ծռնկի գալով սկսաւ բարձր ձայնով աղօթել ու ըսել .

«Ո՛վ Աստուած, երկու եղբայր եմք, և մայր մը ունինք որ այրի⁽²⁾ է : Խեղճ մայրիկս շատ կ'աշխատի զմեզ կերակրելու համար, բայց երէկ գործ չէ գտեր, և ուտելիք չի բան մը չունինք : Ողորմէ՛ մեզի, և քիչ մը ուտելիք ղրկէ որպէս զի անօթի չմեռնինք :»

Երբ աղօթքը աւարտեցաւ⁽³⁾, Զարեհ աչքերը սրբեց ու դպրոց գնաց:

Իրիկունը երբ տուն դարձաւ, սեղանը պատրաստուած էր, և մէջ տեղը դրուած՝ աղուոր տապկած հաւ մը, խաշած հաւկիթներ, պանիր ու պտուղներ:

«Ո՛հ, գոչեց, ուրախութեամբ ձեռքերը իրարու զարնելով, Աստուած աղօթքս լսեր է: Մայրի՛կ, հրեշտակ մը բերաւ ասոնք:»

— Ո՛հ, պատասխանեց մայրը, բայց Աստուած ձայնդ լսեց: Այս առտու եկեղեցին աղօթած աստեղ՝ դիմացի մեծ ապարանքին⁽⁴⁾ տիկինը պահարանին մէջ է եղեր, լսեր է քու աղօթքդ, ու ետեւէդ դպրոց գալով հարցուցեր է ով ըլլալդ, և չստա մը ուտելիքներ զրկեր է մեզի:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Աստուած կ'ողորմի արեւն անոնց որ իրեն կը դիմեն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

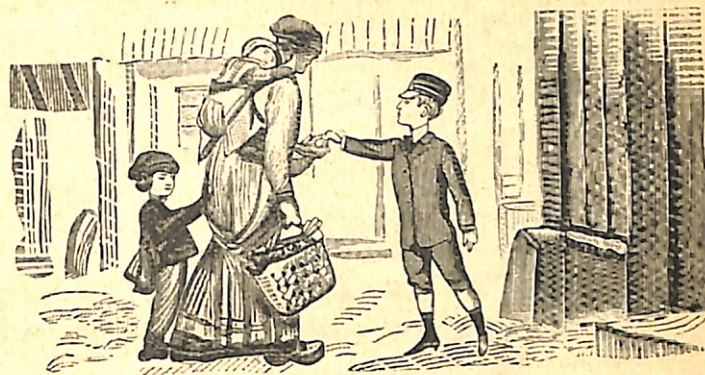
(1) Պատուէր. — Խրատ:

(2) Այրի. — Ամուսինը մեռած:

(3) Աւարտեցաւ. — Վերջացաւ:

(4) Ապարանք. — Մեծ եւ փառաւոր տուն:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Զարեհ երբ անկողնէն ելաւ, մայրը ինչ ըսաւ իրեն: — Զարեհ ինչ ըրաւ: — Ինչո՞ւ աչքերը արցունքով կը լեցուէին: — Զարեհ ինչո՞ւ եկեղեցի գնաց: — Ի՞նչ աղօթք ըրաւ: — Իրիկունը երբ տուն դարձաւ, ինչ գտաւ սեղանին վրայ: — Այդ հաւը ով զրկեր էր:



2. ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ

Պարծանքով⁽¹⁾ կ'ըսէր տղայ մը իր մօր, Գիշ մ'առաջ տեսայ կին մը չըքաւոր⁽²⁾, Իր խեղճ տղոց հետ մուրալէն յոգնած. Տասնոց մը տուի իրեն քիչ մ'ալ հաց:

— Շատ աղէկ ըրիր, գոհ եմ այդ գործէդ. Գըթուլթեամբ⁽³⁾ վարուէ միշտ խեղճերուն հետ. Բայց ողորմութիւն երբոր տաս մէկուն, Պէտք չէ որ երթաս պատմես ամէնուն:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Մի՛ պարծենաւ ըրած բարիփիղ վրայ, որովհետեւ պարծենախոսութիւնը ծաղրելի քերութիւն մըն է:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Պարծանքով. — Ինքզինքը գովելով:

(2) Զքաւոր. — Աղքատ:

(3) Գըթուլթեամբ. — Մեղքնալով:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Տղան ինչ կ'ըսէր իր մօրը: — Մայրը ինչ պատասխանեց իրեն: — Ինչո՞ւ մայրը չէր ուզեր որ իր ըրած բարիքը ուրիշներուն պատմէ:

3. ԶՈՒՐԸ

Մեր շուրջը գտնուած բաներուն ամէնէն օգտակարն⁽¹⁾ է ջուրը: Ան է որ կը բուսցնէ տունկերը. անով կը լուանք մեր լաթերը, մեր ամանները. ան է որ մեր ծառերը կ'անցընէ:

Ջուր գտնելու համար, շատ անգամ հոր կը փորեն գետնին խորը՝ մինչև որ ջուրը ելլէ:

Այն տեղուանքը ուր շատ ջուր չկայ, ջրամբարի⁽²⁾ մէջ կը ժողվեն անձրեւին ջուրը որ տանիքներիցն վար կը վաղէ: Բայց բոլոր ջուրերն ալ աղէկ չեն: Զրամբարներու և մանաւանդ լիճերու⁽³⁾ ջուրը խմելու չէ: Ակին⁽⁴⁾ ջուրն է լաւագոյնը⁽⁵⁾:

Սակայն ակերը բնակարաններիցն հեռու կը գտնուին, ուստի ճամբաներ կը չինեն, և անոնց միջոցաւ աղբուրներու մէջ կը բերեն ակերուն ջուրը:

Ճշմարիտ է թէ բոլոր ջուրերը անձրեւէ յառաջ կու գան: Անձրեւը հողին մէջ մտնելով, ակեր յառաջ կը բերէ, որոնցմէ կը ձևանան առուակներ⁽⁶⁾ և լիճեր:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Օգտակար.** — Օգուտ բերող:

(2) **Զրամբար.** — Խորունկ փորուած տեղ մը ուր կը հաւաքեն անձրեւին ջուրը (աւազան):

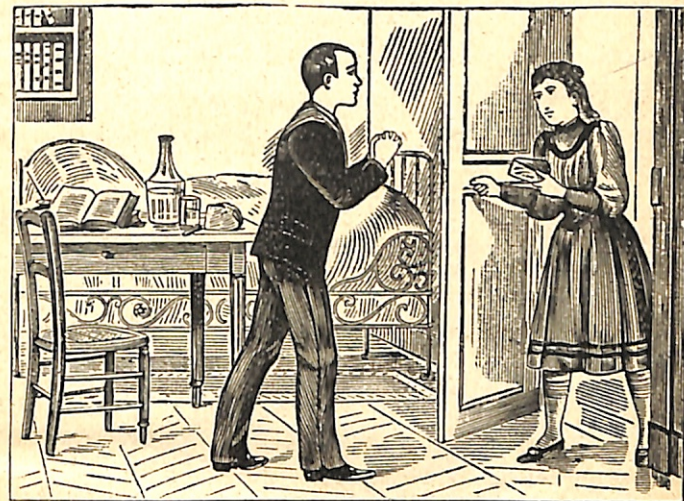
(3) **Լիճ.** — Ջուրի տարածուած ինչ որ ցամաքով շրջապատուած է:

(4) **Ակ.** — Ջուրին՝ գետնէն բխած տեղը:

(5) **Լաւագոյն.** — Ամէնէն աղէկը:

(6) **Առուակ.** — Գետնին երեսէն վազող ջուր:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ջուրը ինչ բանի կը ծառայէ: — Ջուր գտնելու համար ինչ կ'ընեն: — Այն տեղ ուր շատ ջուր չկայ, ինչ կ'ընեն: — Ո՞ր ջուրերը խմելու չէ: — Լաւագոյն ջուրը ո՞րն է: — Բոլոր ջուրերը ուրիշ յառաջ կուգան:



4. ՔՈՒՐԻԿՍ

Օր մը, Հնչին⁽¹⁾ բանի մը համար, պզտիկ քրոջս դէմ բարկանալով, մաղերէն քաշեցի:

Հայրս հրե այս ըրածս խմացաւ, յանդիմանեց⁽²⁾ զիս և հրաման ըրաւ որ սենեակս քաշուիմ, և մինչև հետեւեալ օրը դուրս չելլիմ:

Օղը գեղեցիկ էր. տղաքը պարտէզին մէջ կը խաղային, և ես սրտիս նեղութենէն կուլայի անկողնիս վրայ ինկած:

Երբ մովթը կոխեց, և ճաշին զանգակը զարնուեցաւ

քիչ մը ցամաք հաց, դաւած մը ջուր և ճրագ⁽³⁾ մը բերին ինծի: Բայց ես միտքս զրեւ էի որ բան մը չուտեմ, որովհետեւ սիրտս կոտրած էր, և շատ զղջացեր⁽⁴⁾ էի քրածիս վրայ:

Յանկարծ սենեակիս դուռը բացուեցաւ. պզտիկ քոյրս էր, որ իրեն տրուած հաստեան⁽⁵⁾ ու պտուղները չէր կերեր և ինծի բերեր էր գազտուկ:

Գրկեցի զինքը, համբուրեցինք զիրար, և պզտիկ ավթոտի վրայ քովէ քով նստած՝ միատեղ կերանք հաստեան ու պտուղները, որոնք հիմակ աւելի համով կ'երեւային ինծի, որովհետեւ քուրիկիս հետ հաշտուեր էի:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Միշտ ունեցածեղ բաժին հանե քու եղբորդ, երբ կ'ուզես երջանիկ ըլլալ, եւ մի՛ վշտացնէր զայն երբեք:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **ԶՆՅԻՆ.** — Պարտաւ:
- (2) **Թանդիմանեց.** — Զախեց:
- (3) **ՃՐԱԳ.** — Մոմ:
- (4) **Զղջուլ.** — Յախի:
- (5) **Հաստեայ.** — Խմորեղէն:

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ. — Օր մը ինչ ըրիր պզտիկ քրոջդ — Հայրդ ինչ պատիժ տուաւ քեզի — Դուն ինչ ըրիր — Ի՞նչ ուտելիք բերին քեզի — Ինչո՞ւ չուզեցիր բան մը ուտել — Այդ միջոցին ո՞վ մտաւ սենեակէդ ներս եւ ինչ բերաւ քեզի — Այն ատեն ինչ ըրիր — Ինչո՞ւ այնչափ համով երեւացին քեզի հաստեան եւ պտուղները:

5. Կ Կ Ո Ւ Ն

— Ինչո՞ւ երգող ժիր⁽¹⁾ կկուեն⁽²⁾ Հաճեկի⁽³⁾ չէ ամէնուն:

Ինծի համար շատ աղուոր,
Շատ անուշ է, իրա՛ւ որ:

— Կեցի՛ր ըսեմ քեզ, տըղա՛ս,

Որ յանցանքը հասկընաս:

Այդ թռչունը ձանձրալի⁽⁴⁾

Միշտ իր վրայ կը խօսի:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ով որ միշտ իր անձին վրայ կը խօսի, անհաճոյ կ'ըլլայ արեւուն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Ժիր.** — Աշխատասէր:
- (2) **Կկու.** — Տեսակ մը թռչուն որ կ'ուռնէ կը պոռայ. տակէ տոնուած է իր անունը:
- (3) **Հաճեկի.** — Ախորժեկի:
- (4) **Ձանձրալի.** — Նեղացնող:

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ. — Ինչո՞ւ կկուեն հաճեկի չէ, քանի որ իր ծայնը անուշ է — Այդ թռչունը ինչպէս իր վրայ կը խօսի — Իր վրայ խօսիլը յանցանք է — Ինչո՞ւ համար:

6. Ա Ն Զ Ր Ե Ի Ը

Ուրկէ՞ կու գայ անձրիւր: Ամպերէն: Հապա ամպերը:

Բան մը պիտի ըսեմ՝ ձեզի որ պիտի զարմանաք։
Քիչ մը առաջ, մեր թէյամանին⁽¹⁾ մէջի տաք ջուրովը
և մեր պաղ գաւաթովը շատ սղփարիկ ամպ մը և քիչ մը
անձրեւ ձեւացուցինք։



Տեսէ՛ք ինչպէս կ'ըլլայ ասիկա բնութեան մէջ.
Սրբեր ծովերուն և գետերուն երեսը տաքցնելով,
անոնց ջուրերուն մէկ մասը շոգի կը դարձնէ։

Անձրեւի ձեւով դաշտերուն վրայ լիջնող ջուրին մէկ
մասն ալ կը շոգիացնէ⁽²⁾։ Գիտէ՛ք թէ անձրեւին բոլոր
ջուրը հողին մէջ չի մտնէր, որովհետեւ, երբ արեւ ըլլայ,
գետինը շատ աւելի շուտ կը չորնայ տեղատարափէ⁽³⁾ մը
ետքը։ Զուրը այսպէս շոգիի փոխուելով՝ առանց տես-
նուելու, օդին մէջ կը բարձրանայ։

Բայց օդին ցրտութիւնը դաշն ամպի կը վերածէ⁽⁴⁾,
որ ջուրի նուրբ⁽⁵⁾ կաթիլներով կազմուած է, յետոյ անձ-
րեւ կ'ըլլայ և երկրի վրայ կը տեղայ⁽⁶⁾։

Երբ օդը շատ ցուրտ ըլլայ, կը խտանայ⁽⁷⁾ ու ձիւն
կ'ըլլայ, և երբեմն ալ կարկուտ։

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Թէյաման. — Աման մը որուն մէջ թէյը կը պատրաստեն։
- (2) Շոգիացնել. — Շոգի դարձնել։
- (3) Տեղատարափ. — Սաստիկ անձրեւ։
- (4) Վերածել. — Փոխել։
- (5) Նուրբ. — Բարակ։
- (6) Կը տեղայ. — Երկինքէն կ'իջնէ։
- (7) Կը խտանայ. — Կը կարծրանայ։

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ. — Ո՞ւրիշ կուգայ անձրեւը. — Ի՞նչ է որ ծո-
վերուն եւ գետերուն ջուրին մէկ մասը շոգի կը դարձնէ. — Ի՞նչէն գի-
տենք թէ անձրեւին բոլոր ջուրը հողին մէջ չի մտնէր. — Զուրը երբ
արեւէն շոգիանայ, ո՞ւր կ'երթայ. — Օդին ցրտութենէն շոգին ի՞նչ կ'ը-
լլայ. — Երբ օդը շատ ցուրտ ըլլայ, ի՞նչ կ'ըլլայ։

7. ԱՆԻՐԱԻ ԳԱՆԳԱՏ

Վաճառական մը տօնավաճառէն⁽¹⁾ տուն կը դառ-
նար։ Զիտն կռնակին վրայ պայուսակ⁽²⁾ մը դրեր էր,
որուն մէջ շատ դրամ կար։

Սաստիկ անձրեւ կու գար, և խեղճ մարդը մինչև
ռսկորները թրջուեր էր։ Ուստի կրած նեղութենէն տըժ-
գո՞հ կը գանդատէր⁽³⁾ Աստուծոյ դէմ։

Ճամբան՝ հարկ եղաւ խիտ⁽⁴⁾ անտառէ մը անցնիլ։
Հաղիւ քիչ մը առաջ գացեր էր, երբ սարսափելով⁽⁵⁾
տեսաւ որ գող մը ծառի մը ետին կեցեր՝ հրացանը ձեռքը
նշան կ'առնէր իրեն։ Բայց հրացանը կրակ չառաւ, և
վաճառականին կեանքը ազատեցաւ, որովհետեւ գողին
վառօդը անձրեւէն թրջուեր էր։

Այն ատեն վաճառականը հասկեցաւ թէ որքան անի-
բաւ⁽⁶⁾ էր Աստուծոյ դէմ գանդատելուն։

Եթէ անձրեւ չգար, մարդը մեռած պիտի ըլլար, և իր տղաքը ի զուր⁽⁷⁾ պիտի սպասէին իր դարձին, բայց Աստուած որ բարի է, այդ անձրեւը զրկեր էր անոր թէ՛ կեանքը, թէ՛ դրամը ազատելու համար:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Երբեք մի՛ գանգատիր Աստուծոյ դէմ, որովհետեւ ինչ որ կ'ընէ բարի է:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Տօնավաճառ.** — Տեղ մը ուր առեւտրորով զբաղողներ որոշեալ օր մը իրենց վաճառքը կը բերեն ծախելու (Բաւար):
- (2) **Պայուսակ.** — Դպրոցականի կամ ճամբորդի պարկ (շաշն):
- (3) **Կը գանգատէր.** — Դժգոհութիւն կը յայտնէր:
- (4) **Խիս անհառ.** — Շատ ծառերով անտառ (շէն):
- (5) **Սարսափելով.** — Սաստիկ վախճալով:
- (6) **Սնիրաւ.** — Իրաւունք չունեցող:
- (7) **Ի զուր.** — Պարապ տեղը:

ՀԱՐՅՈՒԾՆԵՐ. — Վաճառականը ուրկէ կը դառնար եւ հետը ինչ ունէր: — Ինչո՞ւ կը գանգատէր Աստուծոյ դէմ: — Անտառէն անցած ատենը ինչ տեսաւ: — Ի՞նչպէս կրցաւ մահուընէ ազատիլ: — Եթէ անձրեւ չգար, ինչ պիտի ըլլար: — Աստուած ինչո՞ւ զրկեր էր այդ անձրեւը:

8. ԹԻԹԵՈՆԻԿԸ ԵՒ ԿԱԿԱՋԸ

Կակաջի⁽¹⁾ մը վրայ կարմիր կը թառի⁽²⁾ Թիթեոնիկ⁽³⁾ մը թեւիկներով իր քնքուշ⁽⁴⁾: «Ուրկէ՞ առիր կ'ըսէ բուրումն⁽⁵⁾ այդ անուշ Որ աղուորիկ չափրակներէդ⁽⁶⁾ կը թռչի:»

Կակաջն ըսաւ. բախտն ինձի

Վարդ մը տըւաւ զըրացի:



Ազնիւ ու բարի ըլլալու համար
Ընտրենք ընկերներ միշտ քաղաքավար:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Միշտ ցանա՛ր բարի տղոց հետ ընկերանալ, որպէս զի դուն ալ ակունց կ'ունենաս:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Կակաջ.** — Կարմիր ծաղիկ մը որ հոտ չունի (շաշն):
- (2) **Կը թառի.** — Կը կենայ:
- (3) **Թիթեոնիկ.** — Դեղեցիկ թեւերով թռչող միջատ մը (սեւեռեռ):
- (4) **Քնքուշ.** — Փափուկ:
- (5) **Բուրում.** — Հոտ:
- (6) **Շափրակ.** — Ծաղիկին թերթերը:

ՀԱՐՅՈՒԾՆԵՐ. — Կակաջին վրայ ո՞վ կը թառի: — Ինչո՞ւ Թիթեոնիկը ծաղիկներուն վրայ կը թառի: — Ի՞նչ կ'ըսէ Թիթեոնիկը կակաջին: — Կակաջը ինչ պատասխան կուտայ: — Ազնիւ ու բարի ըլլալու համար ինչ պէտք է ընել:

9. Օ Դ Ը

Մարդիկ կան որ չեն հասկնար թէ ինչ է կազը, թէ ինչ է օդը: Կը կարծեն թէ հոն ուր հաստատուն կամ հեղուկ⁽¹⁾ մարմին մը չեն տեսներ, բան մը չկայ: Ասոր պատճառը այն է որ օդը, ինչպէս նաեւ կազերուն մեծ մասը, ինչպէս ջուրին շոգին գոյն չունի, հետեւաբար աչքի չեն երեւար:

Բայց դիւրին է հաստատել թէ ամէն տեղ օդ կայ: Օրինակի համար, եթէ պարապ շիշ մը խոթենք ջուրով լեցուն ամանի մը մէջ, օդը ջուրէն մղուելով⁽²⁾ ամանին երեսը կ'ելլէ և խոշոր պղպշակներ⁽³⁾ կը կազմէ:

Դուք անձամբ կրնաք այս փոքրիկ փորձը ընել:

Ահա՛ ուրիշ մըն ալ որ դժուար չէ. գաւաթ մը ջուրի մէջ կտոր մը կաւիճ նետեցէք:

Անմիջապէս պիտի տեսնէք որ փոքրիկ պղպշակներ պիտի ելլեն անկէ և պիտի մարին. այդ պղպշակները կաւիճին մէջ դանուած օդն են: Կաւիճը ծակոտկէն⁽⁴⁾ մարմին մըն է, որուն մէջ պարապ մասեր, ծակափքներ⁽⁵⁾ կան: Օդը քիչ մը առաջ այդ ծակափքներուն մէջ լեցուած էր. ջուրը դայն վանեց⁽⁶⁾, և ինք մտաւ անոր տեղ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Հեղուկ. — Ջուրի պէս վազող:

(2) Մղուելով. — Դռուելով:

(3) Պղպշակ. — Օդի գնտակ որ ջուրին երեսը կ'ելլէ:

(4) Ծակոտկէն. — Ծակեր ունեցող:

(5) Ծակափք. — Շատ պզտիկ ծակեր:

(6) Վանել. — Հեռացնել, բռնել:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Օդը եւ կազը կը տեսնենք: — Ինչո՞ւ համար չենք տեսներ: — Կրնանք հաստատել թէ ամէն տեղ օդ կայ: — Եթէ ջուրով լեցուն ամանի մը մէջ պարապ շիշ մը խոթենք, ամանին երեսը ինչ կ'ելլէ: — Եթէ գաւաթ մը ջուրի մէջ կտոր մը կաւիճ նետէք, ինչ կ'ելլէ անկէ: — Յետոյ պղպշակները ինչ կ'ըլլան: — Կաւիճը ինչ տեսակ մարմին է: — Կաւիճին ծակափքներուն մէջ ինչ կայ: — Ջուրը ինչ ըրաւ:



10. ԽՂՃՄՏԱՆՔԻ ԶԱՅՆԸ

Իրիկուն մը, դպրոցէն դարձին, փոքրիկ Սրմինէն ճամբուն վրայէն խաւաքարտէ⁽¹⁾ տուփ մը գտաւ: Հե-

տաքրքրութեամբ⁽²⁾ բացաւ տեսնելու համար թէ մէջը ի՞նչ կար :

Այդ տուփին մէջ լեցուն աղուոր բաներ կային . դոյնդոյն⁽³⁾ դերձաններ, ծրարներով ասեղներ, փայլուն մասնոցներ, ժանեակներ⁽⁴⁾, և կապոյտ, վարդագոյն ժապաւեններ⁽⁵⁾ կանգուններով :

Արմինէ շատ եռանդով այդ ամէնը աչքէ անցուց, յետոյ հառաչանք մը արձակեց, կարծեա ըսել ուզելով . «Մեղք որ այս բաները իմա չեն : Մայրիկս, որ աղքատ է, սա մասնոցները, դերձանները, ասեղները տարինուրով պիտի գործածէր, և ես ուզածիս չափ կապոյտ ու վարդագոյն ժապաւեններ պիտի կապէի մաղերուս :»

Սակայն առանց բնաւ վարանելու⁽⁶⁾, աղջնակը⁽⁷⁾ տուփը թեկն տակ առաւ, և դպրոցին ճամբան բռնեց, ուրկէ արդէն շատ հեռացեր էր :

«Տիկին, ըսաւ իր վարժուհիին, տեսէ՛ք սա տուփը դտայ փողոցէն . աղուոր բաներով լեցուն է . անմիջապէս ձեզի բերի, որպէս զի դայն կորսնցնողին տաք, եթէ դայ ուզէ : — Շատ աղէկ, ըսաւ վարժուհին, համբուրելով Արմինէն յայտնելու համար անոր իր գոհունակութիւնը : Ըսէ՛ նայիմ, աղջիկս, ո՞վ քեզի խրատ տուաւ որ այս տուփը քովդ չպահես : — Սա տեղէս եկող ձայն մը, պատասխանեց Արմինէն ձեռքը սրտին վրայ դնելով, այն ձայնը որուն վրայ կը խօսիք մեզի շատ անգամ : Երբ տուփը դտայ, այդ ձայնը կը կրկնէր ինձի . «Յիշէ՛, յիշէ՛» և մտիկ ըրի իրեն :

Երկու օր ետքը, տուփը տէրոջը տրուեցաւ . փոքրիկ կառքով մը գիւղէ գիւղ պտրտող փերեղակ⁽⁸⁾ մը կորսնցուցեր էր դայն : Այդ մարդը ուզեց վեհանձնօրէն⁽⁹⁾ վարձատրել⁽¹⁰⁾ Արմինէն իր ուղղամտութեան համար,

բայց փոքրիկ աղջիկը տասը փարանոց գրիչ մը միայն ընդունեցաւ :

ԲՍՐՈՅԱԿԱՆ . — Ուղղաւիս մարդը միշտ կը վարձատրուի :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) ԽԱՆԱԲԱՐՏ . — Շատ հաստ և կարծր թուղթ (թւ-թւ) :
- (2) ՀԵՏԱՐԲՐՈՒՄԵԱՄԲ . — Ամէն բան հասկնալու փափաքով :
- (3) ԴՈՅՆԴՈՅՆ . — Տարբեր գոյներով :
- (4) ԺԱՆԵԱԿ . — Դերձանով կամ մետաքսով շինուած ծակ ծակ հիւսուածք (շ-շէլ) :
- (5) ԺԱՊԱՆԷՆ . — Մետաքսէ շերտ (թւ-թւ) :
- (6) ՎԱՐԱՆԵԼՈՒ . — Տարակուսելու :
- (7) ԱՂՋՆԱԿ . — Պզտիկ աղջիկ :
- (8) ՓԵՐԵԳԱԿ . — Մանրալմամ :
- (9) ՎԵՀԱՆԺՆՕՐԷՆ . — Առատութեամբ :
- (10) ՎԱՐՁԱՏՐԵԼ . — Փոխարինութիւն ընել :

ՀԱՐՑՈՒԹՅՈՒՆ . — Արմինէն ինչ գտաւ ճամբուն վրայէն : — Ինչո՞ւ բացաւ տուփը : — Ի՞նչ կար տուփին մէջ : — Արմինէն ինչո՞ւ հառաչեց : — Արմինէն տուփը ինչ ըրաւ : — Ի՞նչ ըսաւ իր վարժուհիին : — Վարժուհին ինչ հարցուց անոր : — Ի՞նչ պատասխանեց Արմինէն : — Տուփը որո՞ւ տուին : — Ո՞վ էր այդ տուփին տէրը : — Տուփին տէրը ինչ ըրաւ Արմինէին :

II. ԱՂՏՈՏ ՏՂԱՆ

Աղտոտ արդայ մը կայ մեր քով գլորացի .
Որ իր դէմքին գեղեցկութեամբ կը սլարծի :
Օր մը լիճին մէջէն փրցուց գունաւառ⁽¹⁾
Ծաղիկ մը զոր խակոյն նետեց ձեռքէն վար :

— Ի՞նչ կայ, ըսաւ մայրիկն, ինչո՞ւ նետեցիր
Մէջը օճ կար, կամ թէ միջատ⁽²⁾ մը դաղիր⁽³⁾
— Յեկա⁽⁴⁾ կը հոտի, ըսաւ տղան քանկով:



— Տեսա՞ր, տղա՛ս, ծաղիկն անգամ անմաքուր
Գեղեցիկ չէ, և կ'երևայ մեզ տըխուր:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Աղտոտութիւնը ամեն բան կը
զգեցնէ, իսկ մաքրութիւնը կ'աղուորցնէ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **ԳՆԱՄԱՎԱՌ.** — Փայլուն գոյներով:

(2) **ՄԻԶՈՑ.** — Շատ փոքրիկ կենդանի:

(3) **ԶԱԳԻՐ.** — Աղտոտ:

(4) **ՅԵԿԱ.** — Թրջուած փոշի (շաժւոյ):

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Աղտոտ տղան ինչով կը պարծէր: — Ինչո՞ւ
տղան գեղեցիկ ծաղիկը ձեռքէն վար ձգեց: — Մայրիկը ինչ հարցուց
անոր: — Ի՞նչ պատասխանեց տղան: — Մայրը ինչ պատասխանեց:



12. Հ Ո Վ Ը

Օգին զոյութիւնը կ'զգանք և անոր ծանրութիւնը
կը նշմարենք երբ հով ըլլայ: Երբ հովը մեր երեսը կը
մտրակէ⁽¹⁾, զգեստնիս վեր կը վերցնէ, մեր քաղերուն
արգելք կ'ըլլայ և իր փշած կողմէն կը հրէ դմեղ, կը
հասկնանք թէ մարմին մը կայ որ մեր վրայ կը ճնշէ⁽²⁾
աւելի կամ պակաս ուժով:

Օգին այս ուժը օդատար եղած է մեզի: Այս ուժն
է որ հողմաղացները⁽³⁾ կը դարձնէ և նաւերուն առա-
գատները⁽⁴⁾ կ'ուռեցնէ:

Բայց երբեմն ալ ահարկու է⁽⁵⁾: Ծովուն ալիքները
բարձրացնելով, մրրիկներ⁽⁶⁾, ուրակահներ⁽⁷⁾ կը յարու-
ցանէ⁽⁸⁾ ու նաւերը կ'ընկղմէ⁽⁹⁾: Յամաքին վրայ սաատիկ
փոթորիկները ծառերը արմատէն կը հանեն, խրճիթները
կը փլցնեն և նոյն իսկ կրնան տուներ կործանել:

Բայց պիտի հարցնէք թէ ինչէ՞ն առաջ կուգայ հովը:
Բացատրենք:

Կեցէ՛ք հով հանենք դասարանին մէջ:

Երկու մոմ վառենք և դասարանէն քովի սենեակին վրայ բացուող դուռը բանանք: Դասարանը տաք է, և քովի սենեակը կրակ չկայ:

Յուրտ օդը ներս պիտի մտնէ: Տեղերնուդ մի՛ շարժիք և հեռուէն դիտեցէ՛ք որ օդը չերեցնէք:

Նայեցէ՛ք. մոմերէն մէկը գէպի դրան վերի կողմէն կը բարձրացնամ. բոցը գէպի քովի սենեակը կ'ուղղուի:

Միւս մոմը դրան սեմին⁽¹⁰⁾ քով դրած եմ բոցը գէպի դասարանը կ'ուղղուի:

Այսպէս երկու հով առաջ բերինք: Դասարանէն եկող տաք օդի յորձանքը⁽¹¹⁾ վերէն կ'անցնի, որովհետեւ աւելի թեթեւ է, մինչդեռ ցուրտ օդին յորձանքը վարէն կ'անցնի, որովհետեւ աւելի ծանր է:

Դասարանին և քովի սենեակին միջև յառաջ եկած օդի փոխանակութիւնը զոր տեսաք, աւելի մեծ կերպով առաջ կու գայ աշխարհիս երեսը: Երբ աշխարհիս մէկ մասին մէջ ցուրտ օդ կայ, և ուրիշ մէկ մասին մէջ տաք օդ, օդի երկու յորձանքներ կը ձևանան. աշխարհիս ամէնէն տաք կէտէն տաք օդը, որ աւելի թեթեւ է, վեր կը բարձրանայ, և անոր տեղ կը խուժէ⁽¹²⁾ ցուրտ օդը որ ուրիշ մասերէ կու գայ: Այս է հովին պատճառը:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Կը մտնակէ.** — Խարազանով (խաչէ) կը զարնէ:

(2) **Կը ննեկ.** — Կը ծանրանայ:

(3) **Հողմադաց.** — Հովով դարձող ջաղացք (քէլէք-ժէ):

(4) **Առագաստ.** — Հաստ լամ մը, որուն մէջ հովը մտնելով նաւերը կը բալեցնէ ծովուն վրայ (էլէէ):

(5) **Ահարկու է.** — Վախ կը պատճառէ:

(6) **Մրրիկ.** — Փոթորիկ:

(7) **Ուռական.** — Շատ մեծ փոթորիկ:

(8) **Կը յարուցանէ.** — Կը հանէ:

(9) **Կ'ընկղմէ.** — Ծովուն տակ կը տանի:

(10) **Սեմ.** — Դրան առջեւի տախտակը կամ բարը (էւէ):

(11) **Յորձանք.** — Օդին դէպի մէկ կողմ շարժումը:

(12) **Կը խուժէ.** — Վազելով կ'երնայ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Օդին գոյութիւնը ուրիշ կը հասկնանք: — Օդին ուժը մեզի ինչ օգուտ ունի — Վնաս ալ ունի — Կրնանք հով հանել դասարանին մէջ — Երբ սենեակի մը մէջ տաք օդ կայ, եւ ուրիշ սենեակի մը մէջ ցուրտ օդ, եւ այդ երկու սենեակներուն միջեւ գտնուող դուռը բանանք, ինչ կը ձևանայ — Ի՞նչէն կը ձևանայ — Յուրտ օդին յորձանքը վարէն կ'անցնի թէ վերէն — Ինչո՞ւ համար տաք օդը վեր կը բարձրանայ:

13. Մ Ա Տ Ն Ո Յ Ը

Մեծահարուստ⁽¹⁾ այրի տիկնոջ մը մէկ հատիկ աղ՝ ջիլը հիւանդացաւ ու մեռաւ:

Երկար տարիներ խեղճ կիներ լացաւ ողբաց իր աղջկան վրայ զոր հոգիին պէս կը սիրէր:

Բնաւ մօտաւոր աղգական մը հունէր. որո՞ւ պիտի ձգէր իր միծ հարստութիւնը:

Խորհեցաւ որ իր գիւղին մէջէն աղքատ աղջիկ մը քովը առնէ, մեծցնէ, կրթէ զայն, և բոլոր ունեցածը անոր թողու:

Բայց գիւրին բան չէր գտնել այնպիսի աղջիկ մը որ արժանի ըլլար իր բարիքներուն:

Ուստի միջոց մը խորհեցաւ:

Օր մը իր տունը հրաւիրեց գիւղին բոլոր աղջիկները որոնց մասին ամէն մարդ գովեստով կը խօսէր:

Մեծ հանդէս մը տուաւ. պար, երգ, տեսակ տեսակ խաղեր, ամէն տեսակ զուարճութիւն կար. և վերջն ալ վիճակահանութիւն մը տեղի ունեցաւ զանազան պարգեւներով⁽²⁾, ինչպէս գոհարներ⁽³⁾, աղուոր կերպաս-

հեր, զմայլելի հովահարներ, նկարներ⁽⁴⁾ պարունակող գիրքեր, և շատ մին ալ պակաս արժէք ունեցող առարկաներ՝ սակայն ամէնքն ալ սիրուն և հաճելի:

Ամէն աղջիկ կ'երթար թիւ մը կը քաշէր պղտիկ շագոյրի⁽⁵⁾ մը մէջէն. եթէ իր թիւը չահէր, գտնուած առարկաներուն մէջէն ուղածը ընտրելու⁽⁶⁾ իրաւունքը կ'ունենար: Տան տիկինը զրան մը վարագոյրին ետին նստած, գաղտուկ կը դիտէր այս տեսարանը և ուշադրութիւն կ'ընէր թէ ամէն ոք⁽⁷⁾ ի՞նչ պիտի ընտրէր:

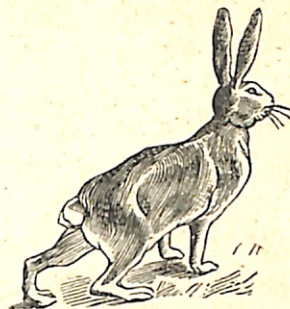
Գիտէ՞ք այդ բոլոր աղջիկներէն որը ընտրեց ինքը. այն աղջիկը որ այդքան թանկագին⁽⁸⁾ առարկաներուն մէջէն մատնոց մը առեր էր մատին վրայ փորձելէ յետոյ, վասն զի այդ ընտրութիւնը ցոյց կու տար թէ համեստ, աշխատասէր և լուրջ⁽⁹⁾ էր:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Աշխատասէր տղան առեկուն սիրելի է, եւ ան է որ կը փարձատրուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Մեծահարուստ.** — Շատ հարուստ
- (2) **Պարզեւ.** — Նուէր:
- (3) **Պոռհար.** — Շատ սուղ և գեղեցիկ բար:
- (4) **Նկար.** — Գունաւոր պատկեր:
- (5) **Շագոյր.** — Պայուսակ:
- (6) **Ընտրել.** — Բանի մը հաւանելով ուրիշներէն զատել:
- (7) **Ամէն ոք.** — Ամէն մէկը:
- (8) **Թանկագին.** — Սուղ:
- (9) **Լուրջ.** — Խելքը զուխը:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Մեծահարուստ տիկնոջ աղջիկը ի՞նչ եղաւ. — Տիկինը որո՞ւ ուզեց ձգել իր հարստութիւնը. — Ի՞նչ միջոց խորհեցաւ արժանաւոր աղջիկ մը գտնելու համար. — Վիճակահանութեան մէջ ի՞նչ պարգեւներ կալին. — Ամէն աղջիկ ի՞նչ կը քաշէր շագոյրին մէջէն. — Տիկինը ի՞նչ կ'ընէր. — Տիկինին հաւանած աղջիկը ի՞նչ պարգեւ ընտրեց էր. — Ինչո՞ւ տիկինը այդ աղջկան հաւանեցաւ:



14. ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ

Այդպէս ինկած դաշտ անտառ,
Ո՛ւր կը վազես անդադար,
Ո՛վ նապաստակ աղուորիկ.
Հերի՛ք վազես, ա՛լ հերիք:

Ականջներդ տնկած վեր,
Կ'անցնիս լեռներ ու սարեր⁽¹⁾.
Անօթի՞ ես, ծարա՞ւ ես
Որ կը թռիս հովի պէս:

Ինչ որ կ'ուզես քեզ կու տամ,
Կերակուրներ համազամ⁽²⁾.
Շաքա՞ր կ'ուզես թէ պխտակ⁽³⁾,
Ո՛վ անուշիկ նապաստակ:

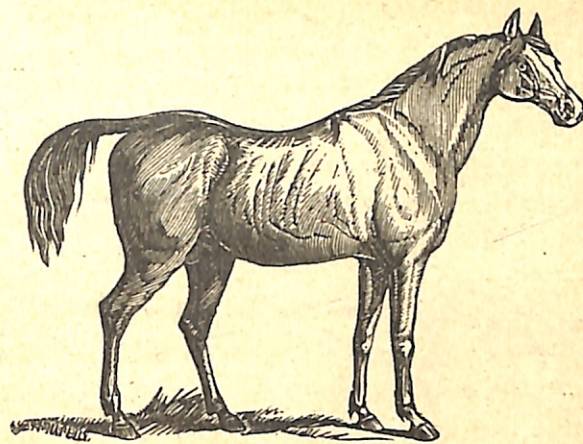
Թո՛ղ դաշտերը լայնածիւր⁽⁴⁾,
Քիչ մը քովըս մօտեցիր
Իմ թեւերս, գիրկս ու ծոց
Լլա՛ն քեզի օրօրոց:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ. — Նապաստակը չորքոտանի սիրուն կենդանի մըն է որ աշխարհի ամէն կողմը կը գտնուի: Կը սնանի⁽⁵⁾ արմատներ, խոտեր, տերեւներ, պտուղներ և հոնտեր կը ծնելով: Նապաստակները ցորենները իրենց որջէն⁽⁶⁾ դուրս չեն ելեր շատ վախկոտ ըլլալուն պատճառաւ, և միայն գիշերները ուտելիք գտնելու կ'եկն, և լուսնին լուսովը կը պարտին իրարու ետեւէ վազվաւերով: Այս կենդանիները շատ կը քնանան միշտ աչքերնին բաց, և այնքան սուր ականջ ունին, որ տերեւի մը շարժիլը լսելով կ'արթնան: Իրենց առջեւի թաթերը ետեւի թաթերէն երկար ըլլալուն շատ աւելի դիւրութեամբ վեր կ'եկն լեռներէն, քան թէ կ'իջնեն, և շատ արագընթաց⁽⁷⁾ են: Եօթը կամ ութը տարի միայն կրնան ապրիլ: Առանձին կը բնակին և ձայն ձուն չեն հաներ մինչև որ մէկը չեն գտնէ: Մարդոց կրնան վարժուիլ, բայց գառնուկին, շունին, կատուին պէս չեն կապուիլ անոնց:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Սար. — Լերան գլուխը:
- (2) Համադամ. — Համով եփուած:
- (3) Պիսակ. — Պտուղ մը (ֆլուրէ):
- (4) Լայնածիւր. — Լայն:
- (5) Կը սնանի. — կը կերակրուի:
- (6) Որջ. — Անասունի բնակարան:
- (7) Արագընթաց. — Շուտ քալող:

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ. — Նապաստակը ինչպէս կենդանի է: — Ո՞ր կը գտնուի: — Ինչո՞վ կը սնանի: — Ե՞րբ դուրս կ'ելէ որջէն: — Ինչո՞ւ համար ցորենները չի պտըտիր: — Նապաստակները ինչպէս կը քնանան: — Նապաստակներուն ականջը ինչպէս է: — Առջեւի թաթերնին երկայն է, թէ ետեւի: — Աւելի դիւրաւ վեր կ'եկն, թէ վար կ'իջնեն: — Քանի տարի կ'ապրին: — Շատ կը պոռան: — Նապաստակը կրնայ ընտանի կենդանիի պէս ապրիլ մարդուն հետ:

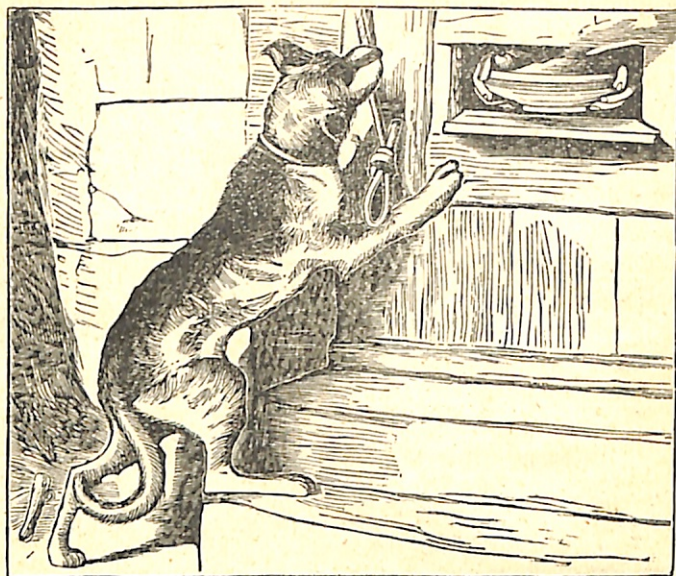


15. ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ

Անասուններէն ոմանք վարժուած են մարդոց քով ապրելու և անոնց օգտակար ըլլալու: Ասոնք ընտանի անասուններ կը կոչուին:



Ասոնցմէ ձին, էջը, եղը, շունը, ուղտը մարդոց աշխատութեան կ'օգնեն:



16. ԽԵԼԱՅԻ ՇՈՒՆ ՄԸ

Մեծ քաղաքի մը մէջ քանի մը բարեգործ⁽¹⁾ տիկիններ մէջերնին զրա՛մ ժողովեր էին, և ամէն օր խեղճ թաղի մը աղքատ ծերունիներուն կերակուր կու տային:

Կէս օրին, աղքատները կու գային ցած սնակի մը առջին, զանգակի մը չուանը կը քաշէին. պզտիկ պատուհան մը կը բացուէր գրեթէ գետնին հաւասար, և պնակ մը կերակուր կը դրուէր պատուհանին առջև: Ծերունին իր հետը բերած ամանին մէջ կը լեցնէր կերակուրը և կ'առնէր կը տանէր:

Յետոյ, ուրիշ մը կու գար, և ամէնքն ալ իրարու հաւելէ իրենց կերակուրը առնելով կը մեկնէին:

Շուն մը, որ միշտ այն տեղումնքը կը պարտէր,

անոնց բրածը ուշադրութեամբ դիտեց, ծերունիներուն շուրջը սլքտաց⁽²⁾ որ իրեն ալ բաժին մը հանեն, բայց տեսնելով որ զինքը մտածող չկար, որոշեց ինք իր գլխուն ճարը տեսնել:

Օր մը, աղքատներուն մեկնելէն ետքը, գնաց ինք ալ զանգակին չուանը քաշեց. պատուհանը բացուեցաւ, և պնակ մը, կերակուր երեւան ելաւ: Շունը անմիջապէս լափեց⁽³⁾ զայն ու հեռացաւ:

Այս յաջողութենէն⁽⁴⁾ քաջալերուած⁽⁵⁾, խելացի կենդանին սկսաւ ա՛լ ամէն օր պատուհանին առջին ներկայանալ:

Ծառաները հասկցան չանը վարպետութիւնը, բայց ձայն չհանեցին, ուղեւով կերակրել այդ շունը որ այդքան խելք ցոյց կու տար փորը կշառցնելու համար:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Բարեգործ.** — Բարիք ընող:

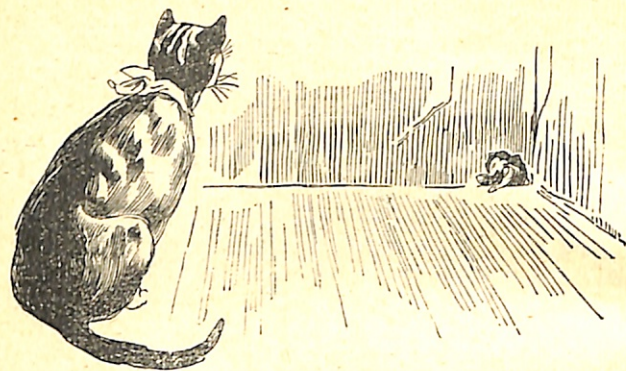
(2) **Սլքտաց.** — Պտրտեցաւ:

(3) **Լափել.** — Շուտ շուտ ուտել:

(4) **Յաջողութիւն.** — Դործի մը զուլա ելլել:

(5) **Քաջալերուած.** — Ուժ տուած:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Բարեգործ տիկինները ինչ կ'ընէին: — Պատուհանին առջև ինչ կը դրուէր: — Ծերունին ինչ կ'ընէր: — Շունը ինչ բրաւ: — Շունը մէկ անգամ միայն քաշեց զանգակին չուանը: — Ծառաները ինչ ըրին:



17. ԿԱՏՈՒՆ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Ծաղկին մէջէն, օր մը, մուկը տեսաւ կատուն.
«Խնչո՛ւ համար, ըսաւ, չարիք կ'ընես մեզ դուն.
Խեղճ մուկերը հասցուցած չեն քեզի վընաս.
Եթէ ճանչնաս զանոնք, դուն դո՛ւ պիտի մընաս:
Գիշեր ցորեկ խնչո՛ւ ըզմեզ կը հալածես⁽¹⁾.
Կ'ուզե՞ս, քեզի բաժին հանեմ⁽²⁾ կերած հացէս,
եւ հաշտելինք, մըտերմանա՛նք իրարու հետ,
Վրէժն⁽³⁾ ու քէն⁽⁴⁾ ա՛լ մեր մէջէն ըլլան անհետ⁽⁵⁾:
— Բարի մուկ մը կ'երեւաս դուն և խեղացի,
Այդ խօսքերըդ բարձր ու վրսեմ⁽⁶⁾ շատ սիրեցի.
Կ'ուզեմ ըզքեզ մօտէն տեսնել. ելի՛ր ծակէդ.
Յուցո՛ւր ինձի սա անուշիկ հասակըդ գէթ⁽⁷⁾:
Առաջ եկո՛ւր, ի՛նչ կը վախնաս, անոր կ'ըսէր.
Ես ոչ քեզի, ոչ քու ցեղիդ չեմ վընասեր:
Մուկն անխոհեմ ելաւ ծակէն տոտիկ տոտիկ.
Կատուն ցատքեց ու զայն ըրաւ բըզիկ բըզիկ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Միշտ զգոյշ կեցե՛ք շողոփորքե-
րե՛ն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Լը հալածես. — Ետեւէն կ'իյնաս:
(2) Բաժին հանեմ. — Մաս մը տամ:
(3) Վրէժ. — Չարիքի փոխարէն չարիք:
(4) Քէն. — Հակառակութիւն:
(5) Անհետ ըլլան. — Վերնան:
(6) Վրսեմ. — Շատ բարձր:
(7) Գէթ. — Գոնէ:

ՀԱՐՅՈՒԹՆԵՐ. — Մուկը զո՞վ տեսաւ: — Ի՞նչ ըսաւ անոր: —
Կատուն ի՞նչ պատասխանեց:

18. ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ

Կը տեսնե՞ք սա ազուրը թիթեռնիկը դեղին ու կար-
միր թևերով, որ ծաղիկէ ծաղիկ կը թռչի. քանի մը օր
առաջ տղեկ թրթուր⁽¹⁾ մըն էր անիկա:

Թիթեռնիկը մեռնելէն քիչ առաջ շատ մը հաւկիթներ
կ'ածէ, որոնց մէջէն պզտիկ թրթուրներ կ'ելլեն:

Թրթուրները վնասակար անասուններ են և սլարտէզ-
ներուն ու արտերուն⁽²⁾ հունտերը կ'ուտեն:

Ուստի պարտիզպանները, ձմեռը անցնելէ ետքը,
թրթուրները դեռ հաւկիթ չածած, անոնց բոյները կ'աւ-
րեն:

Չորեակը⁽³⁾, զոր դերձանի մը կապելով Տըզ Տըզ կը
թոցնէք, շատ վտանգաւոր է ցորենի դաշտերուն և
պարտէզներուն:

Չորեակին էզը, մեռնելէ առաջ, յիսուն հատի չափ
հաւկիթ կ'ածէ, որոնց ամէն մէկուն մէջէն մէյմէկ հատ
ձերմակ որդ կ'ելլէ:

Այդ ձերմակ որդերը տունկերուն արմատները կը
կրծեն և կը չորցնեն:

Տղա՛ք, շորեակները սպաննեցէ՛ք, բայց մի՛ դպչիք թռչուններուն բոյնին :

Փոքրիկ թռչունները այդ վնասակար որդերը կ'ուտեն և այսպէս կը սպառնան այգիներն ու դաշտերը :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Թրքուր. — Որդ :

(2) Արս. — Յորենի դաշտ :

(3) Զորեակ. — Խոշոր միջատ (բլրիկ, քեռիկ) :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Թրթուրները ուրիշ կ'ելեն : — Թրթուրները օգտակար անասուններ են : — Պարտիզականները ինչ կ'ընեն թրթուրներուն : — Զորեակը ինչ վնաս կ'ընայ հասցնելու — Զորեակին հաւկիթին մէջէն ինչ կ'ելլէ : — Ճերմակ որդերը ինչ կ'ընեն : — Պէտք է թռչուններուն բոյներուն դպչիլ : — Փոքրիկ թռչունները ինչ բանի օգտակար են :

19. ԱԳԱՇԻՆ ԿԱՊԻԿԸ

Ժամանակաւ հարուստ մարդ մը կար այնքան ազահ⁽¹⁾ որ փարայ մը չէր տար աղքատներուն :

Տանը մէջ մէկը չունէր, բայց ի կապիկէ մը, զոր աժան գինով դներ էր, աւելի սուղ ծախելով դրամ չահելու յոյսով :

Օր մը, երբ ազահը դուրս ելիր էր, կապիկը տեսաւ որ դրացիին աղջիկը պատուհանէն տանոց մը նետեց աղքատի մը : Անմիջապէս ինքն ալ դնաց տէրոջը սնտուկը բացաւ, և մէջը գտնուած բոլոր ոսկիները բուռ բուռ⁽²⁾ փողոց թափեց :

Բոլոր անցորդները վաղեցին, ժողկեցին ու մեկնեցան :

Մնաւորը գրեթէ պարպուել էր, երբ ազահը տուն դարձաւ, ու եղածը տեսնելով սարսափած մնաց :

— Անիծեա՛լ կենդանի, զոչեց, կենդանիին սպառնալով⁽³⁾, պիտի սպաննեմ զքեզ :

Բայց դրացիին աղջիկը թող չտուաւ, խոտանալով⁽⁴⁾ որ որդէկ գինով մը ծախու կ'առնէ զայն, ու կատարած մարդուն ըսաւ .

— Այդչափ մի՛ բարկանար. քու դրամդ քեզի օգուտ չունէր, կարելի է ուրիշին օգտակար կ'ըլլայ :



ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ազահ մի՛ ըլլաք, որովհետեւ ազահ մարդուն յիշած դրամը շատ անգամ մեկէն ի մեկ ձեռքէն կ'երթայ :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Ազահ. — Ան որ դրամը շատ կը սիրէ միայն զիգելու համար :

(2) Բուռ բուռ. — Ափով լեցուն :

(3) Սպառնալ. — Մէկը վախեցնել :

(4) Խոտանալ. — Խօսք տալ :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Հարուստ մարդը ինչո՞ւ փարայ մը չէր տար աղքատներուն : — Տանը մէջ ո՞վ ունէր : — Ինչո՞ւ գնած էր այդ կապիկը : — Օր մը կապիկը ինչ ըրաւ : — Անցորդները ինչ ըրին : — Երբ ազահը տուն դարձաւ, ինչ եղաւ : — Ի՞նչ ըսաւ : — Դրացիին աղջիկը ինչ ըսաւ ազահին :



20. Դ Օ Դ Օ Շ Ը

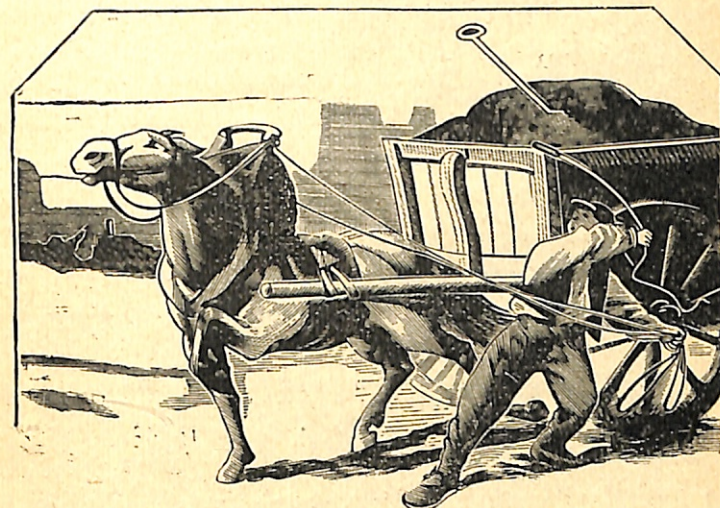
«Եկո՛ւր, Պետրո՛ս. Տիրա՛ն, հայէ՛
Սա դօդօշը⁽¹⁾ ի՛նչ տգեղ է,
Կ'ըսէր Յակոբ եղբայրներուն.
Եկէ՛ք քար մը զարնենք զըլխուն:»
Եւ ինք առաւ փայտ մը երկայն.
Խոշոր քար մ'ալ առաւ Տիրան,
Ու դօդօշին քով վաղեցին
Որ ըստանան խեղճ կենդանին:
Էշ մ'այդ պահուն որ սայլակ⁽²⁾ մը կը քաշէր,
Հոն հասեր էր:
Պիտի կոխէր կենդանիին վրայ թաւ⁽³⁾.
Կանգ առաւ:
Մէկդի դընաց ըզդուշաւոր⁽⁴⁾
Որ չըճզմէ գլուխն անոր:
Յակոբ տեսաւ յուզմունքով մեծ
Ու իր ձեռքէն քարը ձգեց.
«Ի՛նչ կ'ընէինք, ըսաւ անոնց, եղբայրներ.
Մենք սա էշէն աւելի չար ենք եղեր:»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Պէտք չէ անգործեալք վարուիլ
անասուններուն հետ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Դօդօշ. — Դորտի նմանող տգեղ կենդանի մը:
- (2) Սայլ. — Բեռ կրող կառք:
- (3) Թաւ. — Հաստ:
- (4) Զդուշաւոր. — Քաշուելով:
- (5) Յուզմունքով. — Սիրտը ելլելով:

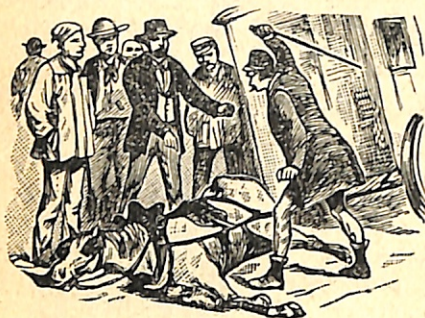
ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Յակոբ ինչ կ'ըսէր իր եղբայրներուն. — Յակոբ
մեռքը ինչ առաւ. — Տիրան ինչ առաւ. — Երկուքը մէկտեղ ինչ ըրին.
— Այդ պահուն ով հասեր էր այդ տեղ. — Էշը ինչ ըրաւ. — Ինչո՞ւ մէկդի
զնաց. — Տիրան ինչ ըրաւ. — Տիրան ինչ ըսաւ:



21. ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏԲ Է ՎԱՐՈՒԻՆՔ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՇԵՏ

Մեր իրաւունքն է գործածել անասունները այն գոր-
ծերուն որոնց յարմար են, բայց երբեք իրաւունք չունինք
զանոնք չարչարելու:

Ձիերը բեռ կը կրեն. բնական է որ աշխատին և յողմին իրենց գործին մէջ: Երբ ծուլութիւն ընեն, և իրենց ուժին համեմատ չուզեն աշխատիլ, ներկի է խաբաղանի⁽¹⁾ հարուած մը տալ անոնց. բայց սրտի դէմ է զանոնք սատարիկ ձեռնի իրենց կարողութենէն վեր բաներ ընել տալու համար:



Եղերը և ոչխարները մեր անունդին կը ծառայեն, և վայրագ⁽²⁾ բան մը չէ զանոնք մորթելը: Սակայն զարչելի⁽³⁾ բան է զանոնք չարչարելը ըստ պաննիէ առաջ: Մենք պարտական ենք զանոնք աղէկ խնամելու և աղէկ անուշանելու, և պատասպարելու⁽⁴⁾ զանոնք ցուրտէն, արեւէն ու անձրեւէն: Արդէն մեր շահն ալ այսպէս կը պահանջէ: Աղէկ անած ձի մը, որ աղէկ կը նայուի, որ քրտնելէն վերջը ցուրտ չ'առնէր, որ շատ չի յողմիր, աւելի երկար կ'ապրի և կրնայ աւելի օգտակար ըլլալ մեզի:

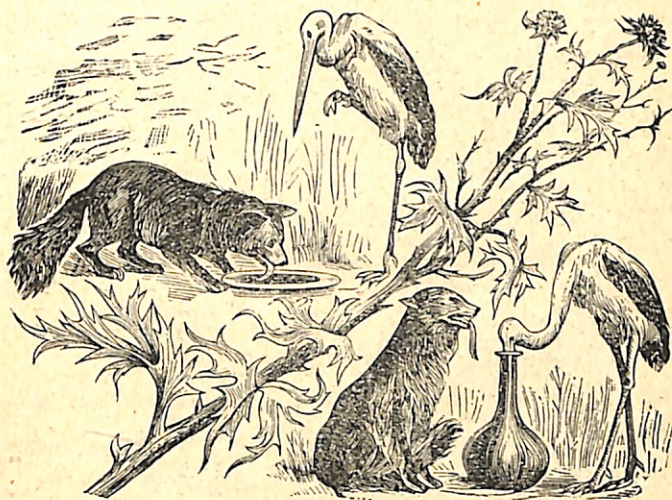
Նոյն խի մեզի վնասակար եղող անասունները պէտք չէ չարչրկել: Ստոյգ է թէ իրաւունք ունինք ինքզինքնիս անոնց դէմ պաշտպանելու համար ջնջել զանոնք, բայց անգթութեամբ⁽⁵⁾ պէտք չէ վարուիլ հետեւին և պէտք չէ վատաբար⁽⁶⁾ օգուտ քաղել անոնց տկարութենէն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Խաբաղան. — Մտրակ (խաբէ):
(2) Վայրագ. — Կատաղի:
(3) Պարչելի. — Գանձելի:

- (4) Պասպարել. — Պաշտպանել:
(5) Անգթութեամբ. — Առանց մեղքնալու:
(6) Վատաբար. — Իրմէ տկարին վրայ բռնանալով:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ի՞նչ տեսակ գործերու կրնաք գործածել անասունները. — Ձիերը ինչ կերպով պատժել ներքի է, երբ չուզեն աշխատիլ. — Եղերը եւ ոչխարները ինչի կը ծառայեն. — Ի՞նչ տեսակ արարք է սպաննելէ առաջ զանոնք չարչարելը. — Ինչո՞ւ աղէկ անած ձի մը աւելի օգտակար կ'ըլլայ մեզի. — Ո՞ր պարագային մէջ իրաւունք ունինք ջնջել վնասակար անասունները:



22. ԱՂՈՒԷՍՆ ՈՒ ԱՐԱԳԻԼԸ

Աղուէսը⁽¹⁾ օր մը սեղան պատրաստեց մացառի⁽²⁾ մը չուքին տակ, և արագիլը⁽³⁾ ճաշի հրաւիրեց: Ծաշը պարզ էր, մէկ տեսակ մը ապուր միայն զոր տափակ սնանկի մը մէջ լեցուցած բերաւ:

Արագիլը, որուն կտուցը շատ երկայն ու բարակ է, չկրցաւ փչրանք մը բան ուտել այդ պնակին մէջէն, և բոլոր կերակուրը աղուէսը ինք լափեց:

Արագիլին սիրտը շատ վիրաւորուեցաւ այս անբաղար հիւրընկալութենէն⁽⁴⁾, և միտքը դրաւ որ ինք ալ խաղ մը ընէ անոր փոխարէն:

Ուստի քանի մը շաբաթ հոգը գնաց աղուէսին աղաչեց որ ճաշի գայ իրեն. «Կը խօսինք, կը խնդանք, կ'ուտենք, կը խմենք, և աղուոր ժամանակ կ'անցընենք,» ըսաւ անոր:

Աղուէսը ուրախութեամբ ընդունեց այս հրաւերը, և որոշեալ ժամուն ելաւ գնաց:

Համեղ կերակուրին հոտը աշխարհք բռներ էր, և աղուէսին ախորժակը հետզհետէ աւելի կը բացուէր:

«Այս ի՜նչ աղուոր բաներ պատրաստեր ես, կ'ըսէր արագիլին. շատ ծախքէ ելեր ես, սիրելի բարեկամս,» ու անհամբեր կ'սպասէր համադամ⁽⁵⁾ ճագարներուն որոնք չամիւրընէն⁽⁶⁾ վրայ շարունակ կը դառնային:

Մէյ մըն ալ նայիս, աղուոր ամանի մէջ սեղան բերուեցաւ ճագարին միտք սքանչելի խորոված. դժբախտաբար ամանին բերանը նեղ ու վիզը շատ երկայն էր:

Արագիլը անմիջապէս կտուցը խոթեց ու սկսաւ ախորժակով ուտել:

Բայց աղուէսին ցռուկը⁽⁷⁾ լայն էր ու անոր մէջ չէր մտներ:

Ուստի անօթի ծարաւ իր սունը դարձաւ, սաստիկ նեղացած, ականջները կախ:

Մինչ արագիլը խնդալով կը պոռար հոտէն.

«Անուշանք ըլլայ, աղուէս հոգայր. երբ որ կ'ուզես հրամայ նորէն:»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ինչ որ ընես, ան կը գտնես. ուսի պէսք է բարոքեանք ու փաղափարոքեանք փարոիդ ամենուն հետ, երբ կ'ուզենք որ անոնք ալ նոյնպէս փարոին մեզի հետ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Աղուէս. — Ձորքոտանի մը որ հաւերը կը խեղդէ:

(2) Մացառ. — Փշոտ ծառ:

(3) Արագիլ. — Երկայն ոտքերով, երկայն կտուցով թռչուն մըն է (չէյէֆ):

(4) Հիւրընկալութիւն. — Հիւր ընդունիլ:

(5) Համադամ. — Համով:

(6) Շամիուր. — Սրածայր բարակ երկամ որուն վրայ կ'անցընեն միտք եփելու համար (չէ):

(7) Գռուկ. — Ձորքոտանիներու քիթն ու բերանը:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Աղուէսը ո՞ր սեղան պատրաստեց: — Զով հրաւիրեց: — Ճաշը ինչ ամանի մէջ բերաւ: — Արագիլը ինչո՞ւ չկրցաւ ուտել: — Ո՞վ կերաւ կերակուրը: — Արագիլը ինչ ըրաւ ասոր փոխարէն. — Արագիլին բերած կերակուրը ինչ տեսակ ամանի մէջ դրուած էր: — Ո՞վ կերաւ այդ կերակուրը: — Ինչո՞ւ աղուէսը չկրցաւ ուտել: — Արագիլը ինչ պոռաց աղուէսին:

23. Գ Ա Ռ Ն Ո Ւ Կ Ն Ե Ր

Տըղա՛ք, տեսէ՛ք, ձեր մօտիկ

Մինչ ոչխարներ խառուարիկ⁽¹⁾

Կ'արածին⁽²⁾,

Իրենց քով կան գիրգ⁽³⁾ ու գէր

Սիրուն, փոքրիկ շատ ձագեր

Նորածին:

Ի՛նչ անմեղ են , ի՛նչ սիրուն ,
 Նայուածքն անոնց աչքերուն
 Բացուած հոր ,
 Եւ խակ⁽⁴⁾ , անսիրոյ շարժումնին
 Ի՛նչ անուշիկ բան մ'ունին
 Գեղաշնորհ⁽⁵⁾ :

Անոնք անհոգ եւ անքէն⁽⁶⁾
 Տեսէ՛ք հոս հոն կը ցատքեն
 Անտարքեր ,
 Եւ խոտերուն վըրայ թարմ⁽⁷⁾
 Կը թափառին տարմատարմ⁽⁸⁾
 Տարուբեր⁽⁹⁾ :

Եւ մայրն ոչխարն ալ յուշիկ⁽¹⁰⁾
 Իր մայրնառն⁽¹¹⁾ անուշիկ
 Սիրազին⁽¹²⁾ ,
 Թըրթուուն⁽¹³⁾ ձայնով մ'ընտանի
 Կը կանչէ , հոգ կը տանի
 Գառնուկին :

Գառնուկներուն պէս եւ դուք ,
 Որ չունիք հոգ մտմտուք
 Ու ցաւեր ,
 Տըղա՛ք , դուք որ խընդադին⁽¹⁴⁾
 Կը ցատքէք ձեր ծընողքին
 Քոյն ի վեր :

Մի՛ թափառիք չատ . ճամբան
 Ձեզ կը պակսի դեռ չատ բան .
 Գիտցէ՛ք թէ
 Ձեր հովուունին դեռատի⁽¹⁵⁾

Ձեր մայրն է որ միշտ պիտի
 Ձձեզ կըրթէ :
 Դուք պէտք ունիք ամէն օր
 — Մինչեւ մեծնաք — միշտ անոր
 Խընամբին .
 Ձեզմով չունի հանգիստ ան .
 Գիրկն անոր՝ ձեզ ապաստան⁽¹⁶⁾
 Մ'է անգլին :

ԱՂԵՔՍԱՆԴԻ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Խառուսիկ . — Դոյնզգոյն
 (2) Կ'արածին . — Խոտ կ'ուտեն արօտին մէջ
 (3) Գիրգ . — Փափուկ
 (4) Խակ . — Անվարժ
 (5) Գեղաւոնի . — Գեղեցիկ եւ վայելուչ
 (6) Անքէն . — Առանց հակառակումեան
 (7) Թարմ . — Նոր բուսած
 (8) Տարմատարմ . — Խումբ խումբ
 (9) Տարուբեր . — Երթալով զալով
 (10) Եուշիկ . — Կամացուկ
 (11) Մայրն . — Ոչխարին ձայնը
 (12) Սիրազին . — Սիրով
 (13) Թրթուուն . — Դողդողացող
 (14) Խնդազին . — Ուրախութեամբ
 (15) Գեռասի . — Երիտասարդ
 (16) Ապաստան . — Պաշտպանուելու տեղ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ . — Ոչխարները ինչ կ'ընեն . — Իրենց քով ի՞նչ կայ . — Իրենց նայուածքը ինչ ունի . — Անոնք ինչպէս կը ցատքեն . — Ո՞ւր կը թափառին . — Մայր ոչխարը ինչ կ'ընէ . — Այդ զառնուկներուն պէս ուրիշ ի՞նչ կը ցատքէ . — Ո՞վ է ձեր հովուուհին . — Անոր գիրկը ինչ է ձեզի համար :

Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ այդ խեղճ անասունները կը հալածեն հազարումէկ միջոցներով, հրացաններով, թոյնով, թակարդներով⁽⁴⁾։ Գանատայի և Սիպերիոյ մէջ այդ որսորդութեամբ զբաղող մարդիկ կէս-վայրենիի կեանք կը վարեն։

Գիտէք թէ ինչ տաք պահող կերպաններ կը շինուին բուրդով. ձեր անկողիններուն ծածկոյթները, ձեր ձմեռուան զգեստները բուրդէ շինուած են։ Բուրդը ոչխարին ստեղծ է. իր երկարութիւնը 3 հարիւրորդամէթէն մինչև 30 հարիւրորդամէթ կընայ ըլլալ։ Ամէնէն նուրբ և ամէնէն երկար բուրդը Վերիմոնտ կոչուած ոչխարինն է։

Գարնան վերջերը ոչխարը կը խուզեն⁽⁵⁾, բուրդը կը լուան, կը մաքրեն. յետոյ կը սանտրեն, կամ կը քզեն, կը մանեն⁽⁶⁾ ու կը գործեն։

Բուրդը մանելու համար, քանի մը թեկ մէկտեղ կ'ուլորեն և մէկ դերձան մը կը շինեն. յետոյ ոստայնանկին⁽⁷⁾ կը տանին. ոստայնանկը այդ դերձանները դէմ առ դէմ բերելով կը գործէ և կտաւ կը չինէ, որով դերձակը ձեզի հագուստ կը ձեւէ ու կը կարէ։

Մորթին վրայի ստեղծները հանելէ և զայն աղէկ մը մաքրելէն ետքը, կը գործածեն ոտնամաններ, ձիու կաղամածքներ⁽⁸⁾ և ուրիշ հազարումէկ առարկաներ շինելու։ Եթէ մորթը առաջուց չմաքրուէր և կարգ մը գործողութիւններու չնթարկուէր, շուտ մը պիտի փտէր և բանի մը չպիտի ծառայէր, բայց երբ այդ գործողութիւնները կատարուին, մորթը կաշի կը դառնայ, և ջուրին մէջ չ'աւրուիր։

Կարծր կաշիները եզան մորթէ կը շինուին և կօշիկի ներբաններու⁽⁹⁾ կը գործածուին։ Կովուհ, հորթին, ձիուն մորթը կալուղ կաշիի կը վերածուի։ Ամէնէն նուրբ մորթերէն կը շինուին զրամապանակներ⁽¹⁰⁾, ձեռնոցներ, և այլն։

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Մսեւ. — Զորքոտանիներու վրայի մազերը։
- (2) Թանձր. — Առատ և հաստ։ [տակ]
- (3) Ձեռնամուշակ. — Ձեռքերը ցուրտէն պահելու համար մուշ-
- (4) Թակարդ. — Կենդանիները բռնելու գործիք։
- (5) Խուզել. — Վրայի մազերը ամբողջովին կտրել։
- (6) Մանել. — Դերձանի ձև տալ։
- (7) Ոստայնակ. — Կտաւ շինող։
- (8) Կաղամածք. — Զիւն համեմը, փոկերը, և այլն։
- (9) Ներքան. — Կօշիկին կամ ոտքին տակի մասը։
- (10) Դրամապանակ. — Դրամ պահելու աման։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Մուշտակը ինչ է — Ամէնէն աղուոր մուշտակները ձրկէ կու գան։ — Ո՞ր անասուններուն մուշտակները ամէնէն աւելի յարգի են — Ամէնէն նուրբ մուշտակները ինչ շինելու կը գործածուին — Բուրդէ ինչ առարկաներ կը շինուին — Բուրդը ինչ է — Ամէնէն նուրբ բուրդը որ ոչխարինն է — Ի՞նչ կ'ընէ ոստայնակը — Դերձակը — Կարծր կաշիները ինչ բանի կը գործածուին։

25. ԾԱՂՐԱՆՔԻՆ ՊԱՏԻԺԸ

Ամառուան մէջ, կիրակի առտու մը, ողնին⁽¹⁾ դաշտերը պարակու գնաց, մինչ իր կինը, տնակին մէջ, ցորեկուան կերակուրը կը պատրաստէր։

Մացառի մը մօտ նապաստակ մը ելաւ դիմացը, ու հարցուց իրեն։

— Ի՞նչպէս եղեր է որ ասանկ գեղեցիկ առտու մը դաշտ ելեր ես։

— Պարտելու ելայ, պատասխանեց ողնին։

Պարտելու, ըսաւ նապաստակը խնդալով. այդ ծուռ սրունքներով ինչ աղուոր պտոյտ կ'ըլլայ։

Այս խօսքը ողնիվն ջիղերուն դպաւ, և խնքղինքէն ելլելով պոռայ .

— Կը կարծես թէ քու սրունքներդ խմբներէս աղէկ են :

— Ատիկա տարակոյս չի վերցնէր :

— Կը սխալիս , գոչեց ողնիւն . դրաւ կը գնամ որ ես քեզմէ շուտ կը վազեմ :

— Այդ ծուռ սրունքներովդ , խնդ ես , ինչ ես , պատասխանեց նապաստակը . բայց փորձե՛նք , եթէ կ'ուզես : Ի՞նչ դրաւ գնանք :

— Շիշ մը գինի և օխա մը ստեպղին⁽²⁾ :

— Շատ աղէկ , օ՛ն , սխիւնք :

Ո՛չ , առարկեց ողնիւն . ես այս առտու դեռ բան մը չեմ կերեր . հոս սպասէ՛ . տուն երթամ , պատառ մը բան ուտեմ . կէս ժամէն կու գամ :

Նապաստակը հաւանեցաւ , և փշոտ կենդանին չիտակ տուն վազեց , միտքը գնելով որ աղուոր խաղ մը խաղաց անդուլթ անասունին որ զինքը ծաղրեր էր :

— Կնիկ , ըսաւ , չո՛ւտ հետս դաշտ եկուր : Նապաստակի մը հետ չիշ մը գինի և օխայ մը ստեպղին դրաւ զրի որ ես իրմէ աղէկ կը վազեմ :

— Խնդեցա՛ր , ի՛նչ եղար , ըսաւ խեղճ կնիկը դող ելլելով . դուն նապաստակին հետ կընա՞ս մրցիլ :

— Ատ իմ գիտնալիք բանս է . դուն իմ գործիս մի՛ խառնուիր , միայն հնազանդէ՛ :

Կինը անմիջապէս ճամբայ ելաւ , և ամուսինը հետեւեալ հրահանգները⁽³⁾ տուաւ անոր :

— Աղէկ մտիկ րբէ . սա մեծ դաշտին մէջ պիտի վազենք . նապաստակը մէկ կողմէն , և ես՝ միւս կողմէն : Դուն այստեղ պահուրտէ , և երբ նապաստակը մօտենայ , երեւան ելիր ու ու ըսէ՛ . «Ես քեզմէ առաջ հասայ :»

Յետոյ կնոջը ցոյց տուաւ պահուրտելիք տեղը , և ինք հեռացաւ :

Նապաստակը որ իրեն կ'սպասէր , «Մէկ , երկու , երեք» գոչեց , ու նետի պէս մեկնեցաւ : Ողնիւն մէկ քանի քայլ առաւ միայն , յետոյ փոսի մը մէջ պահուրտեցաւ :

Երբ նապաստակը դաշտին ծայրը հասաւ , ողնիւն կինը երեւան ելլելով գոչեց . «Ես քեզմէ առաջ հասայ :»

Արագաքայլ⁽⁴⁾ կենդանին ապշած⁽⁵⁾ մնաց , որովհետեւ երկու ողնիւններ ճիշտ իրարու կը նմանէին , ու ստիպուեցաւ վճարել չիշ մը գինի և օխայ մը ստեպղինը , որուն ջուրովը աղուորիկ ապուր մը եփեց ողնիւն կինը իրիկուան ճաշին համար :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Պեճ ցի երբեք ծաղրեղ ուրիշները , որովհետեւ ծաղրողը շատ անգամ ծաղրանքի առարկայ կ'ըլլայ :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Ողնի . — Կենդանի մը որուն մարմինը ամբողջ փուշերով ծածկուած է :

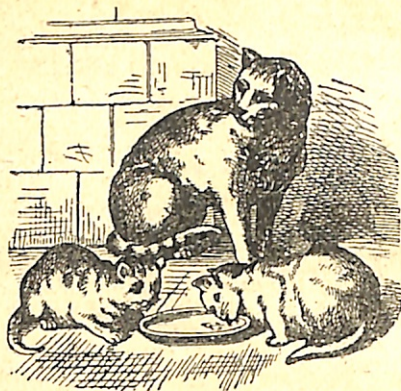
(2) Սեպղին . — Կարմիր պտուղ մը (հաւ-ճ) :

(3) Հրահանգ . — Պատուէր :

(4) Արագաքայլ . — Շուտ քայլող :

(5) Ապշած . — Շփոթած , շուարած :

ՀԱՐՑՈՒԹՅՈՒՆ . — Ողնիւն դիմացը ով ելաւ — Նապաստակը ինչ հարցուց ողնիւն — Ի՞նչ պատասխանեց ողնիւն — Նապաստակը ինչ ըսաւ անոր — Ողնիւն ինչ բանի գրաւ դրաւ — Յետոյ ողնիւն ուր գնաց — Ողնիւն ինչ ըսաւ իր կնիկանը — Կինը ինչ ըրաւ — Ողնիւն ինչ հրահանգ տուաւ իր կնիկանը — Նապաստակը ինչ ըրաւ — Ողնիւն ինչ ըրաւ — Ողնիւն կինը ինչ ըրաւ — Գրաւը ով շահեցաւ — Ո՞վ վճարեց չիշ մը գինի եւ ստեպղինը :



26. Փ Ի Ս Ի Կ Ս

Փափուկ մուշտակով⁽¹⁾ աղուորի՛կ փխիկ,
 Եկուր քընացիր հոս ծունկիս վերայ,
 Աչուկըդ դոցէ՛, և մըշիկ մըշիկ
 Հանդէ՛ հանդարտիկ, քունդ անո՛ւշ ըլլայ:
 Դուն չար կատու չես, չես ճանկըտեր դիս,
 Օր մը դըպած չես իմ թեկ մը մագիս:
 Փայլուն աչուկներդ յակինթի⁽²⁾ նըման,
 Երբ ինծի նայիս, կը խնդան կարծես,
 Ու թաթիկներդ ալ թաւիչ⁽³⁾ կը դառնան
 Երբ անոնց ծայրով իմ դէմքըս շոյես⁽⁴⁾:
 Դուն դող կատու չես, չես լացըներ դիս
 Օր մը դըպած չես հացիս կամ կաթիս:

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Մուշտակ**. — Անասունի մագոտ մորթ (+է-ր+):

(2) **Յակինթ**. — Ծանրագին կարմիր քար մը (է-ս-ս-է):

(3) **Թաւիչ**. — Մագոտ մետաքսէ կերպաս մը (+ա-րէ-ֆէ):

(4) **Շոյես**. — Գոռես:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Ի՞նչ կ'ըսես փխիկիդ: — Փխիկդ չն՞ր է: —
 Կը ճանկուտէ: — Փխիկիդ աչուկները ինչի կը նմանին: — Թաթիկները
 ինչպէս կ'ըլլան, երբ դէմքդ շոյէ: — Փխիկդ զքեզ կը լացնէ:

27. ԱԼԿԵՈՆԻՆ⁽¹⁾ ԲՈՅՆԸ

Օգոստոս ամսուան մէջ
 գիշեր մը, սև ամպեր արագ
 արագ հորիզոնէն վեր կը
 բարձրանային. հովը սկսեր
 էր փչել. փայլակները կը



չողային⁽²⁾ և հեռուէն կը լսուէր որոտումին խուլ գո-
 ումը⁽³⁾:

Լուսիկ աճապարանքով⁽⁴⁾ իր ծաղկամանները ներս
 կ'առնէր:

Յանկարծ փոթորիկը պայթեցաւ⁽⁵⁾ ուժգին⁽⁶⁾:

Փոքրիկ աղջիկը սարսափած փախաւ, պոռալով:

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ, ո՞ւր ես:

— Հոս եմ, զաւակս . ի՞նչ կայ :

— Տեսա՞ր սա տարտափելի վայրակը որ կրակէ օձի կը նմանէր : Լսեցի՞ր որոտումին սոսկալի ձայնը : Ո՛հ, որքա՛ն կը վախնամ . բոլոր անդամներս կը դողան կոր :

— «Հանդարտէ՛, սիրելի աղջիկս, քովս եկո՛ւր : Երբոր երկինք կ'որոտայ, պէտք է խորհիլ թէ շատ հազուադէպ է⁽⁷⁾ որ կայծակէն աղէտք⁽⁸⁾ մը յառաջ գայ : Տե՛ս, աղջիկս, ես մինչև այս տարիքս, երբեք այդ տեսակ արկածի⁽⁹⁾ մը ականատես չեմ եղած⁽¹⁰⁾ : «Եւ յետոյ, ի՞նչ օգուտ ունի վախնալը . եթէ աղէտք մը պիտի պատահի, քու վախնալովդ չեա կրնար անոր առաջքը առնել :

«Մտի՛կ ըրէ :

«Այլեոն անունով թռչուն մը կայ, որ իր բոյնը ծովուն եզերքը կը շինէ, ժայռերուն մամուռին⁽¹¹⁾ մէջտեղը : Այս բոյնը փոքրիկ ծակ մը ունի երկինքին կողմէ : Թուխսը⁽¹²⁾ հոնկէ շունչ կ'առնէ :

«Փոթորիկին ատեն ծովը կ'ալեկոծի, ջուրը կը բարձրանայ, հովը կը փչէ մոլեգին⁽¹³⁾ և բոյնը կը ցնցէ⁽¹⁴⁾ : Սակայն, մայրը հանդարտ կը քնանայ առանց վախնալու . որ իր ձագերուն վրաս մը կը համոզի, որովհետեւ շատ հազուադէպ է որ ալեկոծ ծովը թուխսը կուլ տայ⁽¹⁵⁾ :

«Մենք ալ ալեկոծին պէս ըլլա՛նք, սիրելի՛ պղտիկ աղջիկս, և երբեք մեր յոյսը չկորեն՛ք Նախախնամութենէն կեանքի ցաւերուն, արտաթիւններուն և փոթորիկներուն միջոցին :»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ . — Մարդ ինչ դժբախտքեանց աչ հանդիպի, պէտք չէ յուսահասի, որովհետեւ Աստուած կ'որոմի ամեն անոնց որ իրեն կը դիմեն հաւաստով :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Ալկէոն.** — Ծովային թռչուն մը :

(2) **Կը շողային.** — Կը փայլէին :

(3) **Պոռու.** — Մեծ աղմուկ :

(4) **Անապարանգով.** — Փռնով, շուտով :

(5) **Պայքեցաւ.** — Հոս կը նշանակէ՝ մէջտեղ ելաւ :

(6) **Ուժգին.** — Ուժով :

(7) **Հազուադէպ է.** — Շատ քիչ կը պատահի :

(8) **Աղէտք.** — Մեծ դժբախտութիւն :

(9) **Արկած.** — Դժբախտ պատահար :

(10) **Ականատես չեմ եղած.** — Աչքովս չեմ տեսած :

(11) **Մամուռ.** — Դարերու վրայ բուսող խոտ մը (խոտան) :

(12) **Թուխս.** — Հաւերուն և թռչուններուն նոր ծնած ձագերը :

(13) **Մոլեգին.** — Կատաղած :

(14) **Ցնցել.** — Ուժով երկրցնել :

(15) **Կուլ տալ.** — Կլկել :

ՀԲԱՆԱՆԳՆԵՐ . — Դիշեր մը ինչ պատահեցաւ . — Լուսիկ ինչ ըսաւ . — Ի՞նչ ըսաւ իր մօրը . — Մայրը ինչ պատասխանեց իր աղջկանը . — Շատ անգամ կայծակէն աղէտք յառաջ կու գայ . — Վախնալը օգուտ ունի . — Ալկէոնը ինչ կը ըսէ իր բոյնը . — Թուխսը ուրիշ շունչ կ'առնէ . — Երբ փոթորիկ ըլլայ, մայրը կը վախնայ :

28. Ս. ՍԱՐԳՍԻ ՍԱԳԸ

«Այսօր անունիս օրն է, ըսաւ փոքրիկ Սարգիս իր եղբայրներուն ու քորերուն . այս իրիկուն խորոված սագ մը պիտի ուտենք :»

Երբ մութը կոխեց, լոյսերը վառեցին, և սղաքը զուարթութեամբ վաղեցին, տեղերնին նստեցան ճաշի սեղանին շուրջը, անհամբեր սպասելով խոտապուած կերակուրին :

Վերջապէս սպասուէին եկաւ, և կրակին առջև չամփուրին⁽¹⁾ անցուած սագը դիտելով, «Դեռ կէս ժամ պէտք է, ըսաւ, որ աղէկ մը եփի:»

Տղաքը, այս խօսքերը լսելով, սկսան լալ պոռալ: Այն ատեն սպասուէին, վարպետութիւն մը բանեցնելով, ըսաւ անոնց. «Խելօք կեցէ՛ք. այսօր սարսափելի⁽²⁾ աշապիւնքի մը կը պտըտի փողոցները, և անառակ տղաքը տոպրակը կը դնէ կը տանի: Եթէ չլռէք, սագը անոր կողմ տամ:»

Մանուկները այս խօսքերուն կարեւորութիւնն չտուին, և սկսան ա՛լ աւելի պոռչտալ⁽³⁾ որ սագը բերէ:

Սպասուէին պատուհանը բացաւ, շամփուրը առաւ և պատուհանէն դուրս երկնցնելով, ըսաւ. «Ա՛ռ, աշապիւնքի մը, աս սագը դուն կե՛ր, անուշներ ըլլայ:»

— Ծնորհակալ եմ, պատասխանեց հաստ ձայն մը փողոցէն:

Ճիշդ այդ վայրկեանին անօթի դող մը կ'անցնէր ցած պատուհանին տակէն, որ շամփուրը անցուած սագը յափշտակելով փախաւ:

Մանչ աղջիկ սկսան աղաղակներ արձակել⁽⁴⁾, ողբալ, ճչել⁽⁵⁾:

Մայրերնին, այս աղմուկները լսելով, քովերնին վազեց, ու պատահածը իմանալով՝ ըսաւ.

«Ահա՛ ձեր անհամբերութեան և որկրամոլութեան⁽⁶⁾ պատիժը, տղա՛քս: Այս իրիկուն սագի տեղ՝ պանիր հաց միայն պիտի ուտէք:»

Յետոյ սպասուէին դառնալով.

«Բանի՛ քանի՛ անգամ պատուիրած եմ քեզի, ըսաւ, որ ատանկ սուտ բաներ չպատմես տղոց: Անմիտ անհնազանդութիւնդ պատժելու համար, ամսականէդ վար պիտի դնեմ սագին և շամփուրին գինը:»

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Շամփուր.** — Սուր երկամ որուն վրայ միս կ'անցընեն և կը խորովեն:

(2) **Սարսափելի.** — Շատ վախճալիք:

(3) **Պոռչտալ.** — Պոռալ կանչել:

(4) **Աղաղակ արձակել.** — Պոռալ:

(5) **Ճչել.** — Սուր ձայներ հանել:

(6) **Որկրամոլութիւն.** — Շատակերութիւն:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Սարգիս ինչ ըսաւ իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն. — Երբ մուծը կոխեց, տղաքը ինչ ըրին. — Սպասուէին ինչ ըսաւ տղոցը. — Տղաքը այս խօսքերը լսելով ինչ ըրին. — Սպասուէին ինչ ըսաւ. — Մանուկները լռեցին. — Այն ատեն սպասուէին ինչ ըրաւ. — Փողոցէն ձայն մը ինչ պատասխանեց. — Ո՞վ էր այդ խօսքերը ըսողը. — Տղաքը ինչ ըրին. — Մայրերնին երբ պատահածը իմացաւ, ինչ ըսաւ:

29. ԷՄՍԱՆ ԵՒ ԹՈՉՆԻԿՆԵՐԸ

Զիւնը սաստիկ կը տեղար
Ամպերն ի վար, օդն ի վար.
Գետինը սառ էր պատեր,
Եւ կտրեր էր հողը քար.
Զիւնը սաստիկ կը տեղար:

Թռչնիկները անօթի
Բաշուեր էին ա՛լ մէկդի.
Հաց չունէին ուտելու
Եւ ոչ հատիկ մը հունտի⁽¹⁾
Թռչնիկները անօթի:



Փոքրիկ էմման բարեսէր
Առտուն պարտէզ կը վաղէր,
Եւ հաստ ու մեծ պատին տակ
Կը փշրէր հաց, միրգ⁽²⁾ ու սեր
Փոքրիկ էմման բարեսէր:

— Զիւնին, բուքին⁽³⁾ տակ այսպէս,
Հարցուց հայրը, ի՞նչ կ'ընես:
— Ինչ որ կ'ընես դուն, հայրի՛կ.
Թշուառներուն կ'օգնեմ ես
Զիւնին, բուքին տակ այսպէս:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Երբ հարկ ըրայ դժբախտ մը փո-
փեղ, մի՛ խնայե՛ք ոչ ձեր յոգնութիւնը, ոչ ձեր ուժը:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Հունգ. — Սերմ:

(2) Միրգ. — Պտուղ:

(3) Բուք. — Հովով խառն անձրև:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Օղը ինչպէս էր — Գետինը ինչ եղեր էր —
Թռչնիկները ինչ վիճակի մէջ էին — Փոքրիկ էմման ինչ կ'ընէր —
Հայրը ինչ հարցուց էմմային — էմման ինչ պատասխանեց:



30. ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

Միջատներուն⁽¹⁾ մէջ շատ օգտակար կենդանի մըն է
մեղուն: Տեսա՞ծ էք իր փեթակը⁽²⁾, այսինքն մեղուն
բնական տունը, ուրիշ կը հանեն խորիսխը. շատ մը ծա-
կերով շինուած է խորիսխը. այդ ծակերը բջիջ կը կոչուին,
որոնց իւրաքանչիւրին մէջ լեցուած է անուշահոտ և շատ
քաղցր հեղուկ մը, որ մեղր կը կոչուի:

Բջիջները մեղուններուն կողմէ կը շինուին պարարտ⁽³⁾
նիւթով մը որ իրենց փորին տակ գտնուած ծակափնթներէն
կը վաղէ, և օղը տեսնելով կը կարծրանայ. այդ է մեղ-
րամոմը:

Առնենք քիչ մը մեղրամոմ, և տաքցնենք. կը հալի:
Անկէ կը շինեն մեծամեծ ճրագներ⁽⁴⁾, մէջը պատրոյգ⁽⁵⁾
մը դնելով, որոնք եկեղեցիներու մէջ կը գործածուին և
կերոն կը կոչուին: Մեղրամոմէ կը շինուին նաև լուց-
կիներ:

Մեղունները, որ աշխատանքէ չեն փախչիր, շատ
անգամ իրենց փեթակներէն կը հեռանան, գեղեցիկ եղա-

հակին, ծաղիկներուն բաժակէն⁽⁶⁾ քաղելու համար այն չաքարահամ հեղուկը որ հեկտար կը կոչուի: Երբ չատ մը հեկտար քաղեն, փեթակ կը բերեն: Այս է մեղրը զոր կը լեցնեն բջիջներուն մէջ:

Մի՛ կարծէք թէ մեղուները մեղի համար կ'աշխատին: Անոնք ինքզինքնուն համար կ'աշխատին. երբ ձմեռը գայ, և դաշտերուն մէջ ծաղիկ չմնայ, իրենց պահած մեղրին չնորհիւ, անօթի չեն մեռնիր: Մեղուները խնայատէր⁽⁷⁾ և նախատես⁽⁸⁾ միջատներ են: Միայն թէ, որովհետեւ ձմեռը իրենց պէտք եղածէն աւելի մեղր կը շինեն, մեղի պէտք եղածին չափ կ'առնենք անոնց աւելորդէն: Այս կերպով թէ՛ անոնք գոհ կ'ըլլան և թէ՛ մենք:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Միջառ.** — Շատ փոքրիկ անասուն (պէճիկ):

(2) **Փեքակ.** — Մեղուներուն բնակարանը:

(3) **Պարար.** — Իւղոտ:

(4) **Ճրագ.** — Մոմ:

(5) **Պատրոյգ.** — Բամպակէ շինուած շերտ մը զոր մոմերու մէջ կը դնեն վառելու համար (ֆէթիլ):

(6) **Բաժակ.** — Ծաղիկին թերթերը բռնող տակի մասը:

(7) **Խնայատէր.** — Ան որ իր ունեցածը պարապ տեղը չի վատնել:

(8) **Նախատես.** — Ետքի գալիքը մտածող:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ի՞նչպէս կենդանիներ են մեղուները: — Խորիսը ինչպէս շինուած է: — Մեղրը ո՞ւր լեցուած է: — Բջիջները ո՞վ կը շինէ: — Ճրագը ո՞ւրկէ կը շինուի: — Մեղուները ո՞ւրկէ կը քաղեն հեկտարը: — Մեղուները մեզի համար կ'աշխատին: — Երբ ձմեռը գայ, մեղուները ինչո՞վ կը կերակրուին:

31. Մ Ո Ւ Կ Ը

Մարկոս աղքատ գործաւոր մըն էր որ սուրհանդակի⁽¹⁾ ձիերու ախոտին մօտ տնակ մը կը բնակէր:

Քիչ մը կառք վարել գիտնալուն՝ սուրհանդակապետը զայն քովը առաւ:

Քանի մը չալաթ անցնելէ ետքը, ախոտին մանչերը իրեն համար ըսին թէ վարսակ⁽²⁾ կը գողնայ: Առջի իրիկունը, կռնակը մեծ պարկ⁽³⁾ մը առած՝ գաղտուկ տուն մտնելը տեսեր էին:

Սուրհանդակապետը անմիջապէս Մարկոսի տունը գնաց և ամէն կողմ աչքէ անցուց, բայց հատ մը վարսակ չգտաւ:

Այն ատեն Մարկոս տէրջը ըսաւ. «Ձեր իրաւունքն է, տէ՛ր, որ գողը փնտռէք, բայց քանի որ իմ անմեղ ըլլալս հասկցաք, կը պահանջեմ որ զիս զրպարտողները⁽⁴⁾ պատժէք:»

Այս խօսքերը ըսած ատեն՝ անանկ մը զարկաւ սեղանին, որ ամբողջ սննեակը երերաց, և քանի մը վարսակի հատեր ինկան սեղանին վրայ:

Մարկոս իր գողցած վարսակը այդ սննեակին առաստաղին մէջ պահեր էր: Մուկ մըն ալ գացեր ծակ մը բացեր էր առաստաղին⁽⁵⁾ մէջ, և վարսակի հատիկները այդ ծակէն վար կ'իջնային:

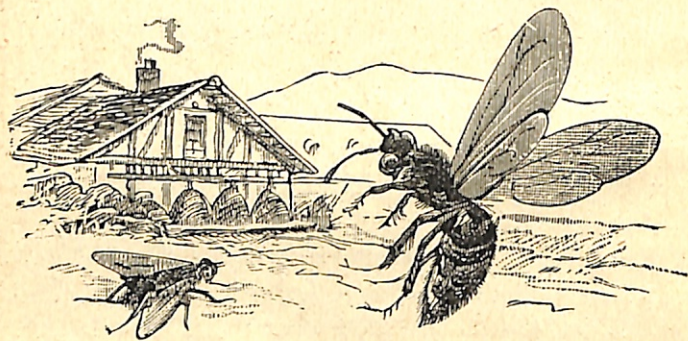
Մարկոսին թեւերէն կապելով բանտ տարին զինքը, ուր մնաց երկար ատեն:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Երբեք յանցանք մը գաղտնի չի մնար: Դաղտնի յանցանք գործողները օր մը խայտառակ կ'ըլլան:

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (¹) **Սուրհանդակ.** — Նամակ բերող տանող:
 (²) **Վարսակ.** — Տեսակ մը բոյս, զոր ձիերը կ'ուտեն (խւլ-լ-ֆ):
 (³) **Պարկ.** — Մեծ տուրակ (լ-լ-լ-լ):
 (⁴) **Զրպարսող.** — Մէկուն վրայ սուտ յանցանք ձգող:
 (⁵) **Առաստաղ.** — Ձեղուն:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Ո՞վ էր Մարկոս աղբար: — Սուրհանդակապետը ինչո՞ւ քովը առաւ զայն: — Ախոռին մանչերը ինչ ըսին իրեն համար: — Սուրհանդակապետը ինչ ըրաւ: — Վարսակ գտաւ: — Այն ատեն Մարկոս ինչ ըսաւ տէրոջը: — Այդ խօսքերը ըրած ատեն երբ ձեռքը սեղանին զարկաւ, ինչ պատահեցաւ: — Մարկոս ո՞ւր պահեք էր իր գողցած վարսակը: — Մուկը ինչ ըրեր էր: — Ի՞նչ ըրին Մարկոսին:

**32. ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ՃԱՆՃԸ**

Բարկացոտ մեղուն
 Օր մ'իր փեթակին
 Բով ձանձ մը տեսաւ .
 Շուտ քովը հասաւ :
 — Հոս ի՞նչ կ'ընես դուն ,

Գոչեց զայրագին(¹) :
 Կորսըէ՛ շուտով
 Ընկերներուդ քով ,
 Անասո՛ւն անբան ,
 Որ թռչիլ գիտես
 Աղբիւմներուն(²) մէջ
 Բզզալով(³) անվերջ(⁴) .
 Ծայլ և անախտան
 Ճըճիններուն(⁵) պէս ,
 Աղբով հասարակ
 Կ'ապրիս շարունակ :
 — Այնպէս կ'ապրինք մենք
 Ինչպէս որ կրնանք ,
 Ըսաւ ձայնով ցած ,
 Ճանձը զարմացած .
 Ամօթ չէ , ո՛չ մեղք՝
 Ըլլալ խեղճ տընանկ(⁶) .
 Մեծ մեղք մ'է սակայն
 Բարկանալ այդքան :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Մի՞ բարկանալ, որովհետեւ բարկացող մարդը իր ըրածը չի գիտեր, եւ բարկութիւնը անցնելի վերջը, կը գողայ ըրածին ու ըսածին վրայ:

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (¹) **Հայրագին.** — Շատ բարկացած:
 (²) **Աղբիւմ.** — Աղտոտ բաներ նետելու տեղ (չեֆլէ-+):
 (³) **Բզզալով.** — Ճանձի ձայն հանելով:
 (⁴) **Անվերջ.** — Շարունակ:
 (⁵) **Ճճի.** — Փոքր միջատ:
 (⁶) **Տնանկ.** — Շատ աղբատ:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Մեղուն ինչ ըսաւ ձանձին: — ձանձը ինչ պատասխանեց: — Աղբատ ըլլալը ամօթ է: — Բարկանալը:

33. ԾԱՂԻԿՆԵՐ, ՊՏՈՒՂՆԵՐ ԵՒ ՏԵՐԵՒՆԵՐ

Ծաղիկները կը սիրուին և կը մշակուին մանաւանդ իրենց գեղեցիկ գոյներուն, իրենց անուշ հոտին համար իրեն զարդարանք սլարտէզներու և սրահներու:

Ոմանց հոտաւէտ⁽¹⁾ նիւթը այնքան շատ է որ կարելի է ծաղիկէն քաղել զայն և բուրումնաւէտ⁽²⁾ հեղուկներ չինել, ինչպէս կ'ընեն վարդով, մանիշակով⁽³⁾, յասմիկով⁽⁴⁾ և այլն:

Ուրիշ բաղմամբիւ ծաղիկներ ալ բժշկութեան մէջ կը գործածուին, ինչպէս մորչի⁽⁵⁾, թմբի⁽⁶⁾ ծաղիկները, զորս եւ ջուրի մէջ նետելով, ջուրը կը խմնն:

Իսկ պտուղները բոյսերուն լաւագոյն արտադրութիւններն⁽⁷⁾ են:

Իհնչ աղուոր պտուղներ կան:

Կուտ ունեցող պտուղներ են տանձ, խնձոր, սերկեւիլ, նարինջ:

Կորիզ⁽⁸⁾ ունեւող պտուղներ են կեռաս, սալոր, ծիրան, դեղձ:

Այս պտուղներուն հունտը կը ձգենք և զայն չրջապատող միւսը կ'ըլտենք:

Կան պտուղներ ալ, ինչպէս կաղինը, նուշը, ընկույզը, որոնց հասուն հունտը կ'ըլտենք:

Վերջապէս, հաղարջին⁽⁹⁾, թութին մէջ դանուած փոքրիկ հունտերը միտէն չենք զատեր. ամէնքը միատեղ կ'ըլտենք:

Եւրակին պտուղը չէ կերածնիւ, այլ ծղօտին⁽¹⁰⁾ վերի ծայրը որ կը խոշորնայ և կ'անուշնայ: Անոր պտուղը իր վրայ դանուած չոր փոքրիկ հատիկներն են:

Չմոռնանք նաև համեղ և անդարար շաղանակը,

ինչպէս նաև խաղողը, որմէ կը չինուի գինի, քացախ և ալքոլ:

Կարգ մը տունկեր ալ կան որոնց տերեւները կ'ըլտեն եփած կամ հում, ինչպէս կաղամբը⁽¹¹⁾, աղառքեղը⁽¹²⁾, կոտեմը⁽¹³⁾, հաղարբ⁽¹⁴⁾, և այլն:

Ուրիշ տերեւներ ալ կան որ անասուններու անուն զին կը գործածուին, ինչպէս առուոյտը⁽¹⁵⁾ և բնական մարգերուն բաղմամբիւ խոտերը:

Դեռ ուրիշ շատ խոտեր⁽¹⁶⁾ կան որոնք զանազան բաներու կը գործածուին, ինչպէս ծխախոտին տերեւը զոր կը չորցնեն և զլանիկներ⁽¹⁷⁾ կը չինեն, կամ կը մանրեն ծխախոտ չինելու համար, և թէյի⁽¹⁸⁾ տերեւը որմէ շատ համեղ ըմպելի մը կը պատրաստեն:

Բժշկութեան մէջ կը գործածուին նարնջենիին, կաղնիին և այլն տերեւները:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Հոտաւէտ. — Անուշ հոտող:

(2) Բուրումնաւէտ. — Անուշ հոտող:

(3) Մանիշակ. — Ծաղիկ մը (ֆէնէ-իէ):

(4) Յասմիկ. — Ծաղիկ մը (է-ս-է-է):

(5) Մորչ. — Բոյս մը (է-ս-է-է-է-է):

(6) Թմբի. — Ծառ մը (օւ-լ-ս-է-է):

(7) Արտադրութիւն. — Յառաջ եկած բան:

(8) Կորիզ. — Պտուղին մէջ զանուած կարմիր մաս մը:

(9) Հաղարջ. — Պտուղ մը (ֆէր-ի-է-է-է):

(10) Ծղօտ. — Հունտէն ուղղակի վեր բարձրացող ծաղիկի կոթիկ:

(11) Կաղամբ. — Բոյս մը (լ-ս-է-է):

(12) Աղառքեղ. — Բոյս մը (լ-ս-է-է-է):

(13) Կոտեմ. — Բոյս մը (լ-է-է-է-է):

(14) Հաղար. — Բոյս մը (լ-ս-է-է):

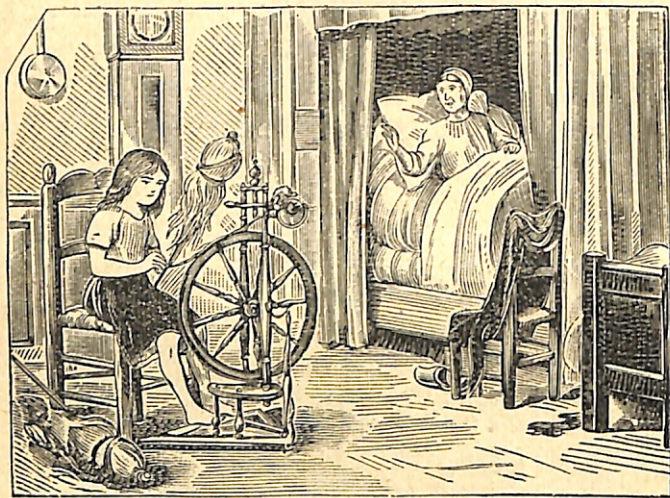
(15) Առուոյտ. — Բոյս մը (է-ս-է-է):

(16) Մարգ. — Դալար խոտ պարունակող դաշտ (լ-ս-է-է):

(17) Գլանիկ. — Մէջը ծխախոտով լեցուն պղտիկ զլան մը (է-է-է-է):

(18) Թէյ. — Բոյս մը (լ-ս-է):

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ. — Ծաղիկները ինչո՞ւ կը սիրուին եւ կը մշակուին: — Ծաղիկներէն ինչ կը շինուի: — Ո՞ր ծաղիկները բժշկութեան մէջ կը գործածուին: — Բոյսերուն լաւագոյն արտադրութիւնները որո՞նք են: — Կուտ ունեցող պտուղները որո՞նք են: — Կորիզ ունեցողները որո՞նք են: — Կաղինին ո՞ր մասը կ'ուտենք: — Խաղողէն ինչ կը շինուի: — Որո՞նք են այն տունկերը որոնց տերեւները կ'ուտենք: — Որո՞նք են այն տունկերը որոնց տերեւով գլանիկներ կը շինուին: — Որո՞նք են այն տունկերը որոնց տերեւները բժշկութեան մէջ կը գործածուին:



34. Մ Ա Ն Ո Ց Ը

Վարդուհի աղքատ պառաւ կնկան մը թոռն էր: Ամառ իրիկուն մը իր մեծ մայրիկին քով պառկեր էր, բայց քունը չէր տաներ: Լուսինը կը փայլեր երկինքին երեսը և բոլոր սննհակը կը լուսաւորէր: Վարդուհի իր

շուրջը դանուած առարկաներուն վրայ կը պտըտցնէր իր խոշոր աչքերը որոնք աղամանդներու⁽¹⁾ պէս կը չողային:

Յանկարծ, մեծ մայրիկին մանուցը⁽²⁾ տեսնելով, գեղեցիկ գաղափար մը միտքը եկաւ. «Խեղճ մեծ մամիկս, ըսաւ ինքնիրեն, առտուընէ մինչև իրիկուն այս մանուցին վրայ ծռած՝ կանեփի⁽³⁾ կը մանէ որ չապիկ չինէ ինծի. ելեմ իր գործը քիչ մը զիւրացնեմ. ո՞րչափ պիտի ուրախանայ վաղը առտու:»

Սնմիջապէս Վարդուհի անկողնէն ցատկեց և կամաջուկ մը մանուցին քով եկաւ: Իսկոյն մանուցը սկսաւ դառնալ. և մեքենային ձայնը լսելով, խեղճուկ պառաւը աչքերը բացաւ, ու ելաւ անկողնին մէջ նստաւ. «Տէ՛ր Աստուած, գոչեց, մանուցս ինքնիրեն կը բանի կոր: Բայց ի՞նչ տեսնեմ, գո՞ւն ես, Վարդուհի. երա՞զ կը տեսնես, աղջիկս: — Բայց, ո՛չ, մեծ մայրիկ, արթուն եմ. ուղեցի քիչ մը մանեկ յողնաթիւնդ պակսեցնելու համար:

— Սիրելի գաւա՛կս, ըսաւ պառաւը, իր գիրկը առնելով ու անկողնիդ դնելով դաջն, օգտակար ըլլալ ուղեցիր ինծի, և այդ ագնիւ մտածումդ երջանիկ կ'ընէ դիս. բայց գիտե՛ս թէ գործս առաջ չես տարեր. բոլոր թեկերս իրարու խառնուեր են: Օ՛հ, Վարդուհի, շուտով քնացի՛ր, և միտքդ պահէ՛ թէ փոքրիկ աղջիկները պէտք չէ երբեք բան մը ընեն, նոյն իսկ ամէնէն աղէկ երեսցած բանը, առանց հրաման առնելու իրենց ծնողքէն:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Տղա՛ք պէտք է որ եւ է գործ մը ընելէ առաջ, իրենցմէ մեծերուն խորհուրդ հարցնեն, որովհետեւ կրնայ պատահիլ որ իրենց օգտակար կարծած գործերէն չարիք յառաջ գայ:

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (¹) **Ս.դամանդ.** — Ծանրագին քար:
 (²) **Մ'անոց.** — Բամակակէ կամ բուրդէ դերձան շինելու զործիր:
 (³) **Կանեփ.** — Բոյս մը որմէ չուան կը շինեն:

ՀԱՐՏՈՒԾՆԵՐ. — Ո՞վ էր Վարդուհիւ — Վարդուհի ինչ կ'ընէր:
 — Մեծ մայրիկին մանոցը տեսնելով ինչ ըսաւ ինքնիրեն — Յետոյ ինչ
 ըրաւ — Երբ խեղճ պառաւը արթնցաւ ինչ ըսաւ — Վարդուհի ինչ
 պատասխանեց: — Մեծ մայրը ինչո՞ւ գոհ չմնաց Վարդուհիի ըրածէն:

35. ՈՐԹԸ ԵՒ ԿՆՁՆԻՆ

«Աւա՛ղ, խեչակս(¹) իմ կոտրեցաւ մըրիկէն.
 Տաք արեւուն կայծերը դիւ կը մըրկեն(²):»
 Կ'ըսէր որթ(³) մը գետինն ինկած յուսահատ,
 Ու կը թափէր արցունք չառ:

Հոն կընձնի(⁴) մը կը բարձրանար յաղթ(⁵) ու սէգ(⁶),
 Որ յուզուելով արցունքներէն որթին հէք(⁷),
 Անոր վերայ ձգեց թեւերն իր գըլթած,
 Եւ մըմընջեց ձայնով ցած:

— Եկա՛ւ, ըլլամ քեզի նեցուկ(⁸), ապաւէն(⁹).
 Պատըսպարեմ ըզքեզ տաքէն ու հովէն:
 Անբեր(¹⁰), ամուլ և անօգուտ ծառ մ'իմ հս.
 Գէթ օգտակար ըլլա՛մ քեզ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Միշտ պե՛տք է զօրաւորը սկադին օգնէ,
 ունեցողը չունեցողին հայ:

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (¹) **Խեչակ.** — Փայտ մը որ տունկերը վեր բռնելու կը ծառայէ:
 (²) **Սը մըկեն.** — Այրելու չափ կը տաքցնեն:
 (³) **Որթ.** — Խաղողի տունկ:
 (⁴) **Կնձնի.** — Ծառ մը (հաւ — զաճ):
 (⁵) **Յաղթ.** — Մեծ և զօրաւոր:
 (⁶) **Սէգ.** — Հպարտ:
 (⁷) **Հէք.** — Խեղճ:
 (⁸) **Նեցուկ.** — Կռքնելու տեղ:
 (⁹) **Ապաւէն.** — Պաշտպան:
 (¹⁰) **Անբեր.** — Պտուղ չտուող:
 (¹¹) **Ամուլ.** — Պտուղ չտուող:

ՀԱՐՏՈՒԾՆԵՐ. — Որթը ինչ կ'ըսէր եւ ի՞նչ կ'ընէր — Կնձնին ի՞նչ
 ըրաւ անոր — Ի՞նչ ըսաւ անոր:

36. ՄԵՏԱՂՆԵՐԸ

Երկաթի հանածոն(¹) հողին մէջ կը գտնուի. զայն
 դուրս հանելու համար հորեր կը փորեն, և հորերուն
 խորը գետնին տակէն ճամբաներ կը բանան որոնք հանք
 կը կոչուին:

Հանքագործը(²) այդ գետնին տակի մուծ տեղուանքը
 կ'աշխատի լամպարի մը լոյսով:

Հանածոյ երկաթը մեծ դոյլերու(³) մէջ լեցնելով դետ-
 նին տակէն վեր կը քաշեն:

Երկաթը չժանդոտելու համար, վրան խաւ մը ա-
 նադ(⁴) կ'անցընեն, ու թիթեղ(⁵) կ'ըլլայ:

Գետնին տակէն կ'ելլէ նաեւ պղինձը(⁶), կապարը(⁷):
 զինկը(⁸), ոսկին և արծաթը որոնք մետաղներ են:

Պղինձէ կը չինեն խոհանոցի ամաններ, սաներ, տա-
 պակներ(⁹):

Ոսկին շատ սուղ մետաղ մըն է, որ ամէնէն աւելի Ամերիկայի և Ուկրաինայ մէջ կը գտնուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (¹) **Հանածոյ.** — Հողին տակ գտնուած և դարերով մնացած նիւթեր:
 (²) **Հանգագործ.** — Գետնին տակէն հանքեր դուրս հանող:
 (³) **Պոյլ.** — Զուրի աման (խօւս):
 (⁴) **Անագ.** — Տեսակ մը մետաղ (սփւս):
 (⁵) **Թիքեղ.** — Տեսակ մը մետաղ (թիւէ+է):
 (⁶) **Պղինձ.** — Տեսակ մը մետաղ (պփւս):
 (⁷) **Կապար.** — Տեսակ մը մետաղ (գաւս):
 (⁸) **Զիւնկ.** — Տեսակ մը մետաղ (չիւս):
 (⁹) **Տապակ.** — Աման մը որուն մէջ կերակուր կը տապկեն (խօւս):

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ. — Երկաթի հանածոն ուր կը գտնուի — Հանքագործը ուր կ'աշխատի — Հանածոյ երկաթը ի՞նչպէս վեր կը քաշեն — Երկաթին վրայ երբ անագ անցընեն, ի՞նչ կ'ըլլայ — Ուրիշ ի՞նչ տեսակ մետաղներ կ'եղն զետնին տակէն — Պղինձէ ի՞նչ կը շինեն — Ոսկին ուր կը գտնուի ամէնէն աւելի:

37. Բ Ո Ղ Կ Ը

Խեղճ պարտիզպան մը, իր պարտէզէն, ահագին(¹) բողկ(²) մը հանեց որուն վրայ ամէն մարդ կը հիւանար: Ու առաւ տարաւ զայն գիւղապետին որ հարուստ մարդ մըն էր, և դաշտերուն և պարտէզներուն մշակութեան մեծ հոգ կը տանէր:

Ուստի աղուոր բողկը տնանելով, գողեց պարտիզպանին աշխատութիւնը, չնորհակալ եղաւ, ու երեք ոսկի նուէր տուաւ զայն քաջաբերկու համար:

Գիւղին մէջէն, ագարակապետ(³) մը, որ հարուստ,

բայց ծակաչք(⁴) էր, երբ այս բանը իմացաւ, ըսաւ ինքնիրեն.

«Գեղեցիկ հորթ(⁵) մը ունիմ. անմիջապէս գիւղապետին տանիմ: Եթէ բողկին երեք ոսկի տուաւ, իմ հորթիս ո՞վ գիտէ ի՞նչ պիտի տայ:»

Իսկոյն կենդանիին վիզէն չուան մը անցուց ու գիւղապետին տանելով, աղաչեց որ ընդունի իր նուէրը:

Գիւղապետը շատ խելացի մարդ մըն էր, և աղաքակապետին բնաւորութիւնը գիտէր. ուստի հասկցաւ անոր միտքը, ու ըսաւ.

— Փանի որ այդչափ կ'աղաչես, կ'ընդունիմ. բայց ես ալ կ'ուզեմ քեզի նուէր մը ընել փոխարէն: Ուստի անանկ պարգև մը տամ որ հորթիդ երեք անգամը արժած է ինծի:

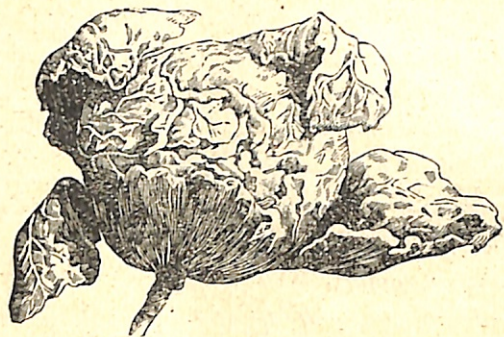
Ու հանեց պարտիզպանին բերած խոշոր բողկը տուաւ ագարակապետին, պատժելու համար անոր ծակաչքութիւնը:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ծակաչք մարդը ոչ մեկեւ կը սիրուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (¹) **Ահագին.** — Շատ մեծ:
 (²) **Բողկ.** — Բոյս մը (խփ):
 (³) **Ագարակապետ.** — Ան որ ագարակ կը բանեցնէ:
 (⁴) **Ծակաչք.** — Չկշտացող:
 (⁵) **Հորթ.** — Կովի ձագ:

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ. — Պարտիզպանը ի՞նչ տարաւ գիւղապետին — Գիւղապետը ի՞նչ ըրաւ աղուոր բողկը տնանելով — Ծակաչք ագարակապետը ի՞նչ ըրաւ, երբ ասիկա իմացաւ — Յետոյ ի՞նչ ըրաւ — Գիւղապետը ի՞նչ ըսաւ անոր — Ի՞նչ նուէր տուաւ փոխարէն:



38. ԿԱՂԱՄԲԸ

Երկու մեծիակ տըղաք, Արսէն և Գասպար,
Պարտէզի մը պատին քովէն կ'երթային.
Արսէն ըսաւ. «Սա կաղամբը տե՛ս, աղբա՛ր,
Ի՞նչ խոշոր է, ի՞նչ աղուոր, ի՞նչ աճողին»:
— Ատ ալ բա՛ն է, գոչեց Գասպար հեգնութեամբ⁽¹⁾.
Եկեղեցւոյն դանդաղատան չափ խոշոր
եւ կաղամբ մը տեսած եմ, բայց ի՞նչ կաղամբ:
— Ես ալ, ըսաւ, չ'իտեցի դեռ անցեալ օր
Եկեղեցւոյն մեծութեամբ սա՛ն⁽²⁾ մը խեցի⁽³⁾:
— Ինչո՞ւ այդչափ մեծ չ'իտեցիր, տընաչէ՛ն⁽⁴⁾:
— Չըճասկըցա՞ր, ապո՛ւշ, դիտմամբ չ'իտեցի
Որպէս զի քու կաղամբդ անոր մէջ խաչեն»:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Մեծխօսիկութիւնը շատ ծաղրելի քե-
րութիւն մըն է. հաւեստ մարդը ինք իր անձը, իր գործերը
չի մեծցնէր, եւ անոնց վրայ չի խօսիր:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Հեգնութեամբ. — Ծաղրելով:
(2) Սան. — Կերակուր եփելու աման:
(3) Խեցի. — Հողէ շինուած և փուռի մէջ եփուած նիւթ:
(4) Տընաչէն. — Տունը շէն պահող (հոս հեգնութեամբ ըսուած է):

ՀԱՐՅՈՒԾՆԵՐ. — Երկու տղարը ուրկէ կ'ընթանային. — Արսէն
ի՞նչ ըսաւ Գասպարին. — Գասպար ի՞նչ պատասխանեց. — Արսէն
հաւատաց անոր ըսածին. — Ի՞նչ պատասխան տուաւ. — Գասպար
ի՞նչ հարցուց. — Արսէն ի՞նչ պատասխանեց:



39. ԾՈՎԸ

Աշխարհս կը բաղկանայ ծովէ և ցամաքէ:
Ծովուն ջուրը, որ աղի է, կը ծածկէ ցամաքին չորս
մասին երեքը:
Ծովուն քով դանուած ցամաքը ծովեզիրք կը
կոչուի:

Երբ ծովը հովէն շարժի, ալիքներ կը ձեւանան, որոնք զիրար կը հրեն, և ժայռերուն⁽¹⁾ վրայ կը փչրուին:

Ծովուն վրայ կ'երեւան նաւեր, նաւակներ, ձկնորսի մակոյկներ⁽²⁾:

Ձկնորսները իրենց ուռկանը⁽³⁾ ծովը կը նետեն ձուկ բռնելու համար:

Ծովուն վրայ կ'երեւան նաւ առաքատանաւեր, որոնք վաճառքներ կը տանին հեռու երկիրներ. հովը կը մանէ առաքատաներուն⁽⁴⁾ մէջ և դանոնք յառաջ կը քշէ:

Նաւեր կան որ չողիին ուժովը կը քալեն ծովուն վրայ. ասոնք չոգենաւ կը կոչուին:

Զրահաւոր⁽⁵⁾ նաւեր ալ կան, որոնք ծածկուած են երկաթէ խաւով մը որ դրահ կը կոչուի. դրահը կը պաշտպանէ նաւը թնդանօթի հարուածներէն:

Նաւապետք իր նաւուն մեծն է: Նաւատալիները կը հնազանդին անոր: Նաւուղիորդ ղեկին⁽⁶⁾ քով կը կենայ նաւը ուղած կողմը տանելու համար:

Նաւահանգիստներուն մօտերը կամ վտանգաւոր ժայռերու քով գոյնդգոյն փարոսներ կը վառեն:

Փարոսները բարձր աշտարակներ են, որոնց վերի ծայրը լոյս մը կը փայլի:

Ծովը լեցուն է անթիւ բնակիչներով: Այդ բնակիչները տեսակ տեսակ ձուկեր են, ոմանք պղտիկ, ոմանք մեծ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Ժայռ. — Դարի խոշոր կտորներ:

(2) Մակոյկ. — Նաւակ (սահման):

(3) Ուռկան. — Ձուկ բռնելու համար շինուած ծակ ծակ հիւսուածք մը:

(4) Առաքատ. — Հաստ կտու մըն է նաւուն կայմերուն կապուած:

(5) Զրահաւոր. — Երկաթով պատած:

(6) Ղեկ. — Փայտէ կամ երկաթէ գործիք մըն է որուն միջոցաւ նաւը նաւապետին ուղած կողմը կը դառնայ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Աշխարհս ի՞նչ բանէ կը բաղկանայ — Ծովը աշխարհիս քանի՞ մասը կը ծածկէ — Ծովին քով գտնուած ցամաքը ի՞նչ կը կոչուի — Ալիքները ի՞նչէն կը ձեւանան — Ծովուն վրայ ի՞նչ տեսակ նաւեր կը քալեն — Ձկնորսները ինչով ձուկ կը բռնեն — Առաքատանաւը ի՞նչպէս յառաջ կ'երթայ — Ո՞ր նաւերը չոգենաւ կը կոչուին — Որոնք են զրահաւոր նաւերը — Զրահը ի՞նչ բանէ կը պաշտպանէ նաւը — Ո՞վ է նաւապետը — Նաւապետը ի՞նչ կ'ընէ — Փարոսները ուր կը վառեն — Որոնք են ծովուն բնակիչները:

40. ՇԱՀՈՒՆ ԿԷՍԸ

Գիւղացի աղնուականի⁽¹⁾ մը տունը հարսնիք կար: Հիւրերը հաւաքուեր էին արդէն, և օրերէ ի վեր կը տեսէին պարերը, խաղերը և հացիկիւղթները:

Որսեր, հաւեր, պտուղներ, անուշիղէններ ատառ ատառ⁽²⁾ կը բերէին սեղանին վրայ. միայն ձուկ չկար, որովհետեւ գիւղը շատ հեռու էր քաղաքէն, ու ձմեռը սաստիկ ըլլալուն՝ ծովը յուզուած էր շարունակ, և ձուկ չէր բռնուեր:

Յանկարծ ծառայ մը եկաւ տան տէրոջ իմաց տուալ թէ ձկնորս մը խոշոր ձուկ մը բերեր էր: Ամէնքը ուրախացան, և ձուկն ու ձկնորսը ներս բերուեցան հիւրերուն քով:

— Ապրիւս, ըսաւ աղնուականը, ձուկդ շատ աղուոր է, ուղած գինդ պիտի տամ: Գանի՞ դրուշ կ'ուզես:

— Ես զրամ չեմ ուզեր, տէ՛ր, պատասխանեց ճրկնորսը, բայց եթէ անպատճառ բան մը տալ կ'ուզէք, հարիւր խարաղանի հարուած տուէ՛ք ինծի:

Ամէնքը զարմացան, բայց ձկնորսը կը պնդէր:

Վերջապէս տան տէրը ատիպուած՝ հրաման ըրաւ որ մարդը պառկեցնեն ու անոր փափաքը կատարեն:

Յիսուսն հարուած տրուելէ հտքը, «Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք, պողաց ձկնորսը, այս գործին մէջ ընկեր մը ունիմ ես, պէտք է որ վարձքին կէսը անոր տաք»:

— Կանչէ՛ նալինք, ո՞ր խնդն է ընկերդ, ըսաւ տան տէրը:

— Ձեր գոնապանն է, պատասխանեց խեղճ մարդը: Ձթողուց որ ներս մտնեմ, մինչև որ չխտտացայ ձուկին փոխարէն առածիս կէսը իրեն տալ: Հիմայ կ'ուզեմ խոստումս կատարել:

— Վա՛յ, վա՛յ, ըսաւ տան տէրը, անմիջապէս բերէ՛ք գոնապանը, և իր վարձքը⁽³⁾ տուէ՛ք իրեն:

Անիրաւ գոնապանը բերին, յիսուսն հարուած տուին իրեն, և տունէն ձամբեցին: Իսկ ձկնորսը առատօրէն վարձատրեցին:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Շահախնդրութիւնը անագնիս բան է. շահախնդիր մարդիկ միշտ կը խայսառակութիւն եւ իրենց արժանի պատիժը կը գտնեն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Ա. զնուական.** — Բարձր ընտանիքի վերաբերող մարդ:

(2) **Ա. ռաւ.** — Լեցուն, շատ:

(3) **Վ. արձ.** — Փոխարինութիւն:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Դիւղացի ազնուականին տունը ի՞նչ կար. — Սեղանին վրայ ի՞նչ բան կը պակսէր. — Ինչո՞ւ ծուկ չէր բռնուեր. — Ծառան ի՞նչ խմաց տուաւ. — Ձուկն ու ձկնորսը ի՞նչ բրին. — Ազնուականը ի՞նչ ըսաւ. — Ձկնորսը ի՞նչ պատասխանեց. — Տան տէրը ի՞նչ ըրաւ. — Յիսուսն հարուած տրուելէ ետքը, ձկնորսը ի՞նչ պողաց. — Դռնապանը ի՞նչ ըսեւ էր ձկնորսին. — Ի՞նչ բրին գոնապանին. — Ի՞նչ բրին ձկնորսին:

41. ՄԵԾԻՕՍԻԿԸ

«Երբ անտառ երթամ, դայէն չեմ սոսկար⁽¹⁾.
Եւ քաջասիրտ⁽²⁾ եմ, կը գոչէր Գաապար.
Կոկորդէն բռնած խկոյն կը խեղդեմ
Վըրսս յարձակող⁽³⁾ գաղանն⁽⁴⁾ անխոհեմ»:

Յանկարծ մուկիկ մը, չնչին կենդանի,
Դուրս կը սրլանայ⁽⁵⁾ իր ծակէն գաղանի,
Եւ մեր դիւցազնին⁽⁶⁾ մեծ մեծ խօսքերուն
Կու գայ տեսքովն իսկ վերջ մը տալ խկոյն:

Վախէն չըւարած⁽⁷⁾ դարձած դեմք գեղին,
Սուր ճիչ մ'արձակեց մեծխօս պատանին⁽⁸⁾,
Եւ գայ խեղդողը վախնալով մուկէն,
Դիւահարի⁽⁹⁾ պէս խոյս տուաւ⁽¹⁰⁾ մէկէն:

Խօսքէ մի՛ խաբուիք, ետքը կը գղջաք.
Մարդը իր գործէն դատեցէ՛ք, արդա՛ք:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ինքզինքնին շատ քաջասիրտ ցուցնել ուզողները շատ անգամ անհեղին վախկոտներն են, որովհետեւ իրենց երկցոտքիւնը ծածկել: Ճշմարիտ քաջասիրտը ան չէ որ մեծ մեծ կը խօսի, այլ ան է որ հարկ եղած սեւն չի փախչիր վստակէն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Չեմ սոսկար.** — Չեմ վախնար:

(2) **Քաջասիրտ.** — Ան որ վախկոտ չէ:

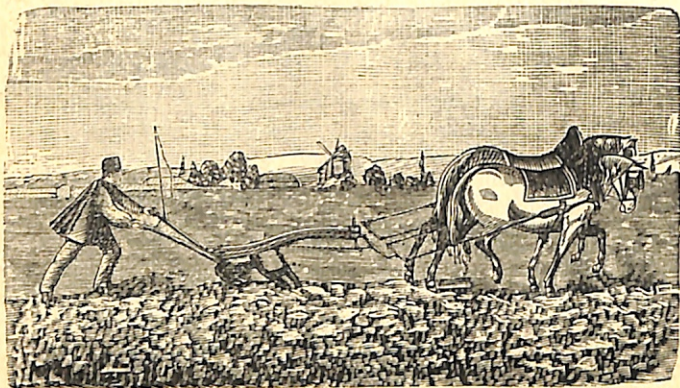
(3) **Ծարձակող.** — Մէկուն վրայ նետառող:

(4) **Գաղան.** — Վայրի անասուն:

(5) **Կը սրլանայ.** — Կը վազէ:

- (6) **Գիւցազն**. — Ան որ սովորական մարդոցմէ վեր քաջութիւն ունի:
 (7) **Շուարած**. — Ինքզինքը կորսնցուցած:
 (8) **Պաճաճի**. — Դեռահաս երիտասարդ:
 (9) **Գիւսահար**. — Սատանան փորը մտած:
 (10) **Խոյս տուաւ**. — Փախաւ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ի՞նչ կը գոչէր Գասպար: — Այդ միջոցին մուկիկը ի՞նչ ըրաւ: — Մեծ խօս պատանին ի՞նչ ըրաւ: — Գայլ խեղդողը որմէ վախցաւ:



42. ԱՐՇԵՍՏՆԵՐԸ

Մեր կերած հացը չինելու համար, հացագործը ալիւրը կ'առնէ, կը շաղուէ⁽¹⁾ զայն և փուռին մէջ կ'եփէ: Ուստի պէտք է զիմէ ջաղացպանին⁽²⁾ որ իր երկանաքարերովը⁽³⁾ կը փշրէ ցորենին հատիկները մինչև որ ձերմակ փոշի մը դարձնէ զանոնք: Սակայն ջաղացքին⁽⁴⁾ անիւը չպիտի դառնար, եթէ հողագործը չմշակէր երկիրը իր արօրով⁽⁵⁾ և ակօսներուն մէջ չցանէր սերմանիքը որմէ պիտի բուսնի ցորենը: Ասկէ զատ, հողագործին ցորենը բանի մը չպիտի ծառայէր, եթէ ջաղացպանը

զայն չաղար⁽⁶⁾, և ջաղացպանին ալիւրն ալ անօգուտ պիտի ըլլար, եթէ հացագործը հաց չլինէր անով:

Դերձակը իր խանութին մէջ ասուի⁽⁷⁾ ունի որով հագուստ կը չինէ ձեզի: Ասուին տեսակ մը բրդեղէն կերպաս է զոր գործարանատէր մը պատրաստած է շատ մը գործաւորներու օգնութեամբ: Եթէ գործարանատէրը չըլլար, դերձակը իր խանութը պիտի գոցէր. այսպէս դերձակներ պէտք են որպէս զի գործարանատէրերուն ասուիէն հագուստ չինեն:

Բրջահաւաքը հին ու մին քուրջիւր կը հաւաքէ. գործարանի մը մէջ այդ քուրջիւրը ջուրով կ'եփին, յետոյ կը չորցնեն ու խէժի⁽⁸⁾ մէջ թաթխելով թուղթ կը չինեն: Թղթավաճառը, թուղթի գործարանատէրը և բրջահաւաքը, ամէնքն ալ իրարու պէտք ունին:

Բրջահաւաքը և թուղթի գործարանատէրը թղթավաճառէն զատ ուրիշներու համար ալ կ'աշխատին:



Տպագրիչը թուղթի թերթերու վրայ կը հանէ մետաղէ գիրերուն ձևը, զորս գրաշարը իրարու քով շարելով խօսքեր կը ձեւացնէ: Տպագրիչէն՝ այս թերթերը կաղմարարին

կ'երթան, որ զանոնք իրենց կարգովը կը ծալէ, միատեղ կը կարէ, և վրանին կողք⁽⁹⁾ մը կը դնէ:

Այսպէս թուղթերու տրցակները⁽¹⁰⁾ գիրք կ'ըլլան և գրավածաւորն կը տարուին:

Վերջապէս ամէն մարդ կ'ուտէ, կը հագուի, կը դրէ, կը կարդայ. ուրեմն անոնք որ կ'աշխատին հաց, ղգեստ, թուղթ, գիրք շինելու, փոխադարձաբար օգտակար կ'ըլլան իրարու:

Այսպէս է նաև բոլոր արհեստներու մէջ: Այսպէս է դարձեալ այն բոլոր պաշտօններուն մէջ, որոնք ոչ թէ ձեռական աշխատութիւն, այլ գիտութիւն կը պահանջեն: Ամէն դատակարգի մարդիկ կրնան հիւանդ ըլլալ կամ դատ մը ունենալ: Դեղագործը անոնց դեղերը կը պատրաստէ բժիշկին դեղագրին համեմատ: Փաստաբանը զանոնք կը պաշտպանէ դատարանին առջև:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(1) **Կը շաղուէ.** — Ալիւրը և ջուրը իրար խառնելով խմոր կը շինէ:

(2) **Ջաղացպան.** — Ան որ ցորենը ալիւրի կը վերածէ:

(3) **Երկանաբար.** — Քար մը որուն տակ ցորենը կը փշրուի:

(4) **Ջաղացի.** — Այն գործիքը որով ցորենը ալիւրի կը վերածեն:

(5) **Ա.րօր.** — Դեղաբեր փորելու գործիք:

(6) **Ջաղար.** — Զիշրէր:

(7) **Ա.սուի.** — Բուրդէ կերպոս մը (շահահահ):

(8) **Խէժ.** — Փակչող նիւթ մը որ ծառերէն կը վազէ (շահահ):

(9) **Կողբ.** — Դիրքերուն կախարիչը:

(10) **Տրցակ.** — Քովէ բով դրուած (տրցակ):

ՀԱՐՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ. — Հաց շինելու համար, հացագործը ի՞նչ կ'ընէ: — Ջաղացպանը ի՞նչ կ'ընէ: — Երկիրը ո՞վ կը մշակէ: — Ո՞վ կուտայ ցորենը: — Մեր հագուուորը ո՞վ կը շինէ: — Ասուին ո՞վ կը պատրաստէ: — Թուղթը ի՞նչպէս կը շինեն: — Տպագրիչը ի՞նչ կ'ընէ: — Դիրքերուն կողքը ո՞վ կը շինէ: — Բժիշկը ի՞նչ կ'ընէ: — Դեղագործը ի՞նչ կ'ընէ:

43. ՄՈՒԹ ՏԵՂԸ

Մայրը նոր վառեր էր լամպարը, որովհետև մուծը կը կոխէր:

Սեղանին առջին նստած է Սմբատ, վեց տարեկան աղեկ մը որ կը խօսի կը խնդայ. անոր քով, Աբամ, իր հօրեղբօրորդին, տրտում ախտը կը կենայ:

— Սմբատ, կ'ըսէ մայրը, թաշկինակս պարտէղը ձգեր եմ, թթենիին տակ: Գնա՛ բեր, տղա՛ս:

— Այո՛, մայրի՛կ, կը պատասխանէ Սմբատ, ու տեղէն կ'ելլէ:

— Չի՞ս վախնար, կ'ըսէ ցած ձայնով Աբամ:

— Ինչէ՞ն վախնամ:

— Չեմ գիտեր, բայց այնչափ մուծ է որ...: Եթէ անկիւն մը՝ բան մը երեւայ աչքիդ...:

— Հարկաւ, մայրիկին թաշկինակը պիտի երեւայ աչքիս ու պիտի առնեմ բերեմ:

Սմբատ դուրս կ'ելլէ: Հազիւ քանի մը քայլ առեր էր մուծ ծառուղիին⁽¹⁾ մէջ, երբ խոշոր չղջիկ⁽²⁾ մը կը սկսի թռչալ իր բոլորտիքը:

— Ա՛հ, կ'ըսէ Սմբատ խնդալով, եթէ խեղճ թիթեռնիկ մը ըլլայի, պիտի սարսափէի քեզմէ:

Քիչ մը անդին բուռ⁽³⁾ մը կը թռչի ծառերուն տակ ախտը ճիչ մը արձակելով: Սմբատ ա՛լ աւելի կը խնդայ:

— Եթէ անսխտուր պղտիկ ճնճողուկ⁽⁴⁾ մը ըլլայի, ինչպէս պիտի դողդղայի բոյնիս մէջ:



Վերջապէս թթենիին տակ հասնելով, կը տեսնէ որ նստարանի մը վրայ խոշոր սեւ կատու մը կ'ծկտեր⁽⁵⁾ պառկեր է, և աչքերը երկու բոցի պէս կը փայլին: Սըմբատ կը մարի խնդալէն:

— Ես մուկ չեմ որ զիս ուտես. աչքերդ ի՞նչ խոշոր խոշոր բացեր ևս, խեղդ փխիկ:

Յետոյ թաշկինակը կը դանէ, կ'առնէ տուն կ'երթայ:

— Ա՛ռ թաշկինակդ, մայրի՛կ, կ'ըսէ սննեակէն ներս մտնելով:

— Սրամ գողդղալով անոր մօտեցած է:

— Բան մը չերեւո՞ց աչքիդ, կը մըմնջէ տկանջն ի վար, իրա՞ւ, բան մը չտեսա՞ր:

— Հապա՛, կը պատասխանէ Սմբատ հանդարտօրէն, չղջիկ մը տեսայ որ քովէս անցաւ ու թեւիս դպաւ, բու մը տեսայ որ «Հ՛՛՛, հ՛՛՛» պոռայ երեսիս, և խոշոր սեւ կատու մը որ աչքերը կը որ կը որ բացած երեսս նայեցաւ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Խեղացի տղայ մը երբեք պիտի չի վախճայ մուրհակ, սուրհակ, եւ ուրիշ երեսակալական բաներէ: Միշտ պիտի եմսածե՞րք վախճալու ճշնարիտ պատճառ մը կա՞յ. երբ չկայ, ծաղրելի կ'ըլլայ վախճալուն համար:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

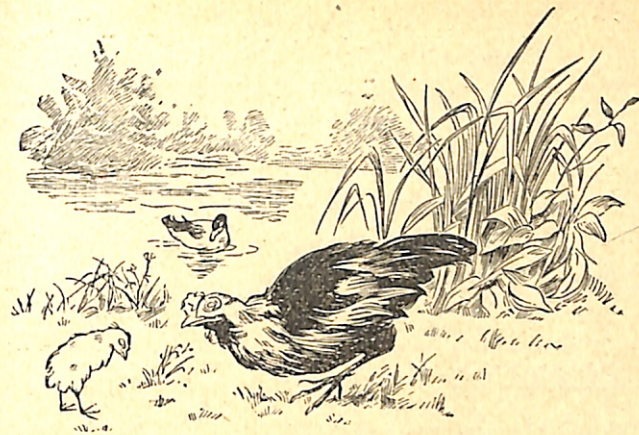
(1) **Ծառուղի.** — Ճամբայ մը որուն երկու եզերքը ծառեր կան կարգաւ:

(2) **Զղջիկ.** — Տեսակ մը զիշերային թռչուն (խեճե քոչմա):

(3) **Բու.** — Դիշերային թռչուն մը (պոյգոչմա):

(4) **Ճննդուկ.** — Փոքրիկ թռչուն մը (եւրէ):

(5) **Կծկտեր է.** — Ինքզինքը ժողկեր է:



44. ՄԱՅՐԻԿ ՀԱԻԸ

Կը՛տ կը՛տ, կը՛տ կը՛տ, կըտկըտա՛ք...

Պարտէզին մէջ օդն է տաք.

Մայր հաւին թեւերուն տակ,

Վառեակներ⁽¹⁾, գիրգ, ըսալտակ,

Թռչունի պէս նորաթեւ⁽²⁾

Ճլվլուն⁽³⁾, հուրք ու թեթեւ,

Իրենց մօր շուրջն ու վրան

Կը ճըչեն⁽⁴⁾ ու կը թրթռան...

Կը՛տ կը՛տ, կը՛տ կը՛տ, կըտկըտա՛ք...

Պարտէզին մէջ օդն է տաք.

Եւ երկինքէն կապուտակ

Լոյս կը տեղայ ջինջ⁽⁵⁾, յստակ,

Խոտին վրայ դալարուն,

Խուճը նորեկ հաւերուն

Գողարիկ, փափկիկ ու սիրուն

Կը յաճի⁽⁶⁾ մօան ու հեռուն...

Կըտ կըտ, կըտ կըտ, կըտ կըտ...
 Պարտէզին մէջ օդն է տաք.
 Մայրն ալ՝ զիտակ⁽⁷⁾ իր պարաքին
 Զագերուն տըւած հողին,
 Անոնց համար, օրն ի բուն
 Սիրտը սիրով տըրտիւն⁽⁸⁾,
 Անխոն⁽⁹⁾, անդուլ, անլատակ
 Կընէ կըտ կըտ կըտ կըտաք...:

ԱՂԵՔՍ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Վառեակ. — Հաւու ձագ:
 (2) Նորաքել. — Թեւերը նոր բուսած:
 (3) Ճլվոււն. — Ճէ-Քէ- ձայն հանող:
 (4) Կը ճըչեն — Կը պոռան:
 (5) Զինջ. — Մաքուր:
 (6) Կը յածի. — Կը պտըտի:
 (7) Գիտակ. — Դիտող:
 (8) Տըտիւն. — Զարնող:
 (9) Անխոն. — Զյոզնող:

ՀԱՐՑՈՒԹՅՈՒՆ. — Վառեակները ի՞նչ կ'ընեն մայր հաւին թեւերուն տակ — Երկինքէն ի՞նչ կը տեղայ խոտին վրայ — Նորեկ հաւերը ի՞նչ կ'ընեն — Մայր հաւը ի՞նչ կ'ընէ:

45. ՓԵՏՈՒՐՆԵՐԸ

Փետուրները ստեւներու չափ օգտակար չեն մեզի:
 Սակայն զանոնք ալ կը գործածենք մեր պիտոյքներուն⁽¹⁾:
 Ժամանակաւ սագի փետուրով գիր կը գրէին, բայց հիմայ այդ գրիչներուն գործածութիւնը դադրած է երկաթ գրիչներ չինուելէն ի վեր:

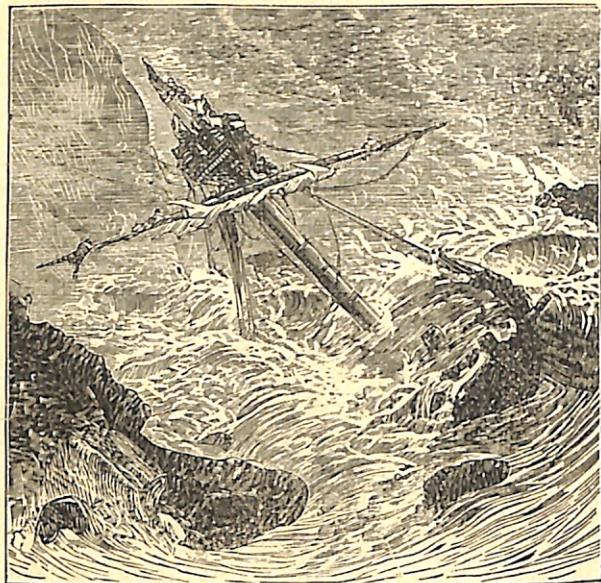
Հիմայ երբ վառեակ մը, բազ մը կամ սագ մը մորթուի, մանաւանդ դաւառներու մէջ, խնամքով անոնց փետուրները կը փետտեն, կը դատեն բարակ փետուրները և ատոնցմով բարձր կը լեցնեն, որոնք շատ տաք կը պահեն:

Իսկ մեծ փետուրները արդուղարդի⁽²⁾ կը գործածուին: Կինները իրենց զլատարկներուն վրայ կը դնեն տաք երկրի թռչուններուն փայլուն փետուրները, նաև վզնոցներ կը չինեն անոնց փափուկ մասերէն: Շատ գործածական են ջայլամի⁽³⁾ փետուրները որոնք թեթեւ ու ճկուն են: Այդ փետուրները ձեռք ձգելու համար, Սփրիկէի մէջ ջայլամի փետուրները ձեռք ձգելու համար, Սփրիկէի մէջ ջայլամի փետուրները անհետացնելու վրայ էին այդ թռչունները. ուստի ժամանակէ մը ի վեր, Ալճերիոյ բնակիչները սկսած են ջայլամները ընտելացնել⁽⁴⁾, անուցանել, լնչալէս մենք կը պահենք ու կը անուցանենք հաւերը, և որոշ ժամանակներ անոնց պոչին մեծ փետուրները կը քաշեն, առանց զանոնք սպաննելու:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Պիտոյք. — Պէտք:
 (2) Արդուղարդ. — Զարդարանք:
 (3) Ջայլամ. — Տեսակ մը թռչուն (արծառ):
 (4) Ընտելացնել. — Ընտանի ընել, մարդոց մօտեցնել:

ՀԱՐՑՈՒԹՅՈՒՆ. — Փետուրներն ալ ստեւներու չափ օգտակար են մեզի — Ժամանակաւ ի՞նչ կ'ընէին սագի փետուրով — Վառեակի, սագի, բադի փետուրները հիմայ ի՞նչ բանի կը գործածեն — Ո՞ր թռչունին փետուրները աւելի գործածական են — Ալճերիոյ բնակիչները ինչո՞ւ կ'ընտելացնեն ջայլամները:



46. ԱՐԴԱՐ ՊԱՏԻԺԸ

Ծովուն մէջտեղը, սուր ժայռի մը վրայ, բարերար մարդիկ զանգակ մը հաստատած էին որ հովէն կը շարժէր շարունակ, և իմաց կու տար անցնող դարձող նաւերուն որ այն կողմը չմօտենան: Այդ ժայռին վրայ շատ նաւեր կտոր կտոր եղած էին:

Ծովահէններու⁽¹⁾ նաւ մը գիշեր ատեն հոնկէ անցած միջոցին՝ լսեց այդ բարերար զանգակին ձայնը և ազատեցաւ վտանգէն:

Բայց ինք անցնելէն ետքը, մէջի նաւաւները որոշեցին որ երթան զանգակին շղթան փրցնեն, որպէս զի հոնկէ անցնող նաւերը ընկղմին⁽²⁾, և իրենք զանոնք կողտան⁽³⁾:

Այս որոշումին զործադրեցին անմիջապէս:

Բայց նոյն գիշերը բնաւ նաւ մը չանցաւ հոնկէ, և իրենք այն տեղունքը սլորտած ատենին, զանգակին ձայնը չսելով, նաւերնին նոյն ժայռին դարնուեցաւ ու խորտակուեցաւ⁽⁴⁾. մէջինները բոլորն ալ խեղդուեցան:

Ուրիշին համար հոր փորողը ինք մէջը կ'իջնայ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Չարիք մի՛ ընե՛ր ուրիշին, որովհետեւ չարիք ընողը չարիք կը զսնէ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

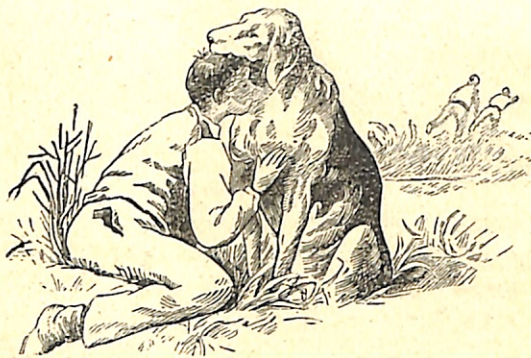
- (1) Ծովահէն. — Ծովուն վրայ պտըտող զող:
- (2) Ընկղմեն. — Ծովուն տակը իջեցնեն:
- (3) Կողտուցեն. — Բոլոր ունեցածը զողնան:
- (4) Խորտակուեցաւ. — Կտոր կտոր եղաւ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ժայռին վրայ ինչո՞ւ զանգակ հաստատե՛ր էին. — Ծովահէններու նաւը ի՞նչ եղաւ. — Իրենք անցնելէ ետքը, նաւաւղիները ի՞նչ ըրին. — Ինչո՞ւ զանգակին շղթան փրցուցին. — Նոյն գիշերը նաւ անցա՞ւ հոնկէ. — Իրենց նաւը ի՞նչ եղաւ. — Մէջինները ի՞նչ եղան:

47. ԲԱՐԻ ՇՈՒՆԸ

Պօղոս պըտոյտի տարած էր Պիժուն, Տան սահապանը, հաւատարիմ շուն. եւ անոր մէկ փոքր յանցանքին համար Տըւած էր խակոյն պատիժ մը յարմար: Երբ կը դառնային, հազիւ կէս ճամբան, երկու չար տըղաք իր գիմացն ելան. Կ'ուզէին կըռուիլ, վընասել իրեն,

Ու կը պոռային . «Մ'անցնի՛ր այս տեղէն :»
Իր ճամբան կտրած արգելք կ'ըլլային⁽¹⁾ .
Բայց Պիժուն յանկարծ հաչելով ուժգին
Սուր ակամաներ անոնց ցոյց տրւաւ ,



Եւ տըղաքն իսկոյն փախան ըշտապաւ⁽²⁾ :
Պօղոս այն ատեն համբուրեց Պիժուն .
«— Դուն ինձմէ լաւ ես , չունի՛կա իմ սիրուն ,
Ըսաւ գգուանքով⁽³⁾ : Երբ ծեծեմ ըզքիդ
Դուն չես բարկանար , ոտքըս կը լըզես .
Իսկ երբ չար տըղաք վըրաս յարձակին ,
Իսկոյն կը փայլին աչքերրդ քուկին :
Տղաք կը սոսկան հաջկէդ անգամ :
Իմ աղուս՛ր Պիժուս , անգլին⁽⁴⁾ բարեկամ :»

ԲՍՐՈՅԱԿԱՆ. — Մի՛ վնասե՛ք կենդանիներուն . անոնք
չա՛ս անգամ օգտակար կ'ըլլան ձեզի եւ կը պաշտպանեն զձեզ
քշեալներու դէմ :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Արգելք կ'ըլլային. — Զէին թողուր :
- (2) Գտապաւ. — Շուտ շուտ :
- (3) Պգուանքով. — Շոյելով :
- (4) Անգլին. — Շատ մեծ արժէք ունեցող :

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Ո՞վ էր Պիժուն : — Ի՞նչ ըրաւ Պօղոս Պիժուին :
— Դիմացինն ո՞վ ելաւ : — Տղաքը ի՞նչ պոռացին : — Պիժուն ի՞նչ
ըրաւ : — Տղաքը ի՞նչ ըրին : — Պօղոս ի՞նչ ըսաւ այն ատեն Պիժուին :

48. ՀԱԻԿԻԹՆԵՐԸ

Հաւերու , սագերու , հնդկահաւերու , բաղերու , ա-
ղաւնիներու միսէն չատ համեղ կերակուրներ կ'եփուին ,
և ասոր համար է որ զանոնք կը մոռցանեն և կը պա-
րարտացնեն⁽¹⁾ :

Ասկէ զատ , այդ անասունները հաւկիթ ալ կու տան
մեզի , ինչ որ առողջարար և դիւրամարս մոռնող մըն է :
Եթէ հաւկիթը եօթը ութը վայրկեան եռացած ջուրի
մէջ ձգենք , ճերմակն ալ դեղինն ալ կը կարծրանան : Իսկ
հում վիճակի մէջ երկուքն ալ հեղուկ են :

Մօտէն դիտեցէ՛ք հում հաւկիթի մը դեղինը . անոր
վրայ ճերմակի պէս պզտիկ կէտ մը պիտի տեսնէք : Երբ
հաւը թխէ , իր մարմնովը հաւկիթները կը ծածկէ , և
տաքուկ մը զանոնք կը պահէ անշարժ : Այն ատեն այդ
կէտը կը մեծնայ հաւկիթին դեղինովը ու ճերմակովը
մանակով , և կամաց կամաց փոքրիկ վառեակ մը կ'ըլ-
լայ , որ 21 օրէն իր կտուցովը հաւկիթին կճեպը⁽²⁾ կը
կտարէ ու կ'սկսի անմիջապէս վազվառիկ :

Անուառին թռչունները այսպէս շուտով չեն կրնար կայնիլ իրենց ատտիկներուն վրայ: Արդէն իրենց բոյները շատ անգամ բարձր տեղեր կը գտնուին, և ձագերն ալ շատ տկար ըլլալով չեն կրնար դուրս ելլիլ: Այն ատեն անոնց հայրն ու մայրը կ'երթան առտուընէ մինչև իրիկուն ուտեկիք փնտռելու, և իրենց թռչնիկներուն կը բերեն ձճիներ, որդեր, զորս ձագերը կը լափեն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Կը պարտաբացեն. — Կը զիրցեն:

(2) Հաւկիթի կնէպը. — Հաւկիթին վրայի ներմակ կեղեւը:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Ո՞ր թռչուններուն միտէն կերակուր կ'եփուի — Երբ հաւկիթը եռացած ջուրի մէջ ձգես ի՞նչ կ'ըլլայ — Երբ մօտէն զիտենք հոսմ հաւկիթի մը դեղինը, ի՞նչ կը տեսնենք վրան — Այդ կէտը ի՞նչ կ'ըլլայ — Թռչուններուն ձագերը ի՞նչ կը սնուցանէ:

49. ՈՍԿԻ ՏԱՊԱՐԸ

Փայտահատ⁽¹⁾ մը ծովուն եզերքը, բարձր ժայռի մը վրայ ծառ մը կը կտրէր: Յանկարծ կացինը⁽²⁾ ձեռքէն ինկաւ և ջուրերուն մէջ կորսուեցաւ:

Խեղճ մարդը սկսաւ լալ ողբալ, որովհետեւ եթէ կացին չտնենար, ի՞նչպէս փայտ պիտի կտրէր, և եթէ փայտ չկտրէր, ո՞րքի՛ն դրամ պիտի գտնէր իր կինը և զաւակները կերակրելու համար:

Իր ողբերը լսելով, ծովին մէջէն պարիկ⁽³⁾ մը ելաւ, և իրեն մօտենալով ըսաւ.

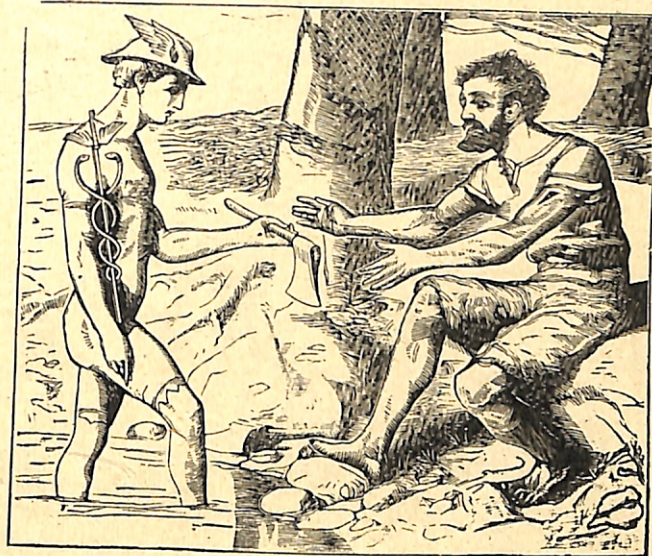
— Ինչո՞ւ կուլաս, ըսէ՛ ինձի. ամէն ցաւիդ ես կրնամ դարման⁽⁴⁾ դանել:

— Կացինս ծովը ինկաւ, ըսաւ մարդը հեծկտալով⁽⁵⁾, և դրամ չունիմ որ ուրիշ մը գնեմ:

Պարիկը վայրկեան մը ալիքներուն մէջ աներեւոյթ եղաւ, յետոյ նորէն դուրս ելլելով, ոսկի տապար մը տուաւ փայտահատին:

— Ասիկա իմն չէ, ըսաւ փայտահատը, իմն պարզ երկաթէ էր:

Այն ատեն պարիկը տուաւ անոր իր երկաթէ գործիքը, ու ծովուն մէջ անհետացաւ:



Գեղջուկը աւելի եռանդով աշխատեցաւ այն օրը, և երբ իրիկունը տուն դարձաւ, եղելութիւնը⁽⁶⁾ պատմեց իր եղբօրը Տիրանին որ իրեն պէս փայտահատ էր:

— Ապո՛ւշ, ըսաւ Տիրան անոր, ինչո՞ւ չառիր ոսկի տապարը. հիմակ ա՛լ աշխատելու պէտք չէիր ունենար: Հետեւեալ առտուն կանուխ Տիրան իր կացինը առաւ

ծովեղերք գնաց, և տապարը նետեց ծովուն խորը, յետոյ սկսաւ լալ պոռալ:

Անոր լացը լսելով, բարի սլարիկը դուրս ելաւ ծովէն ու հարցուց.

— Ինչո՞ւ կուլաս, ըսէ՛ ինձի. ամէն ցաւիդ կրնամ դարման դոնել:

Եւ փայտահատը պատմեց անոր թէ կացինը ձեռքէն ինկեր էր:

Պարիկը վայրկեան մը աներեւոյթ եղաւ⁽⁷⁾ ալիքնեւրուն մէջ, յետոյ նորէն դուրս ելլելով, ոսկի տապարը բերաւ անոր:

Տիգրան ուրախութեամբ յափշտակեց⁽⁸⁾ ձեռքէն, ու շուտով հեռացաւ ծովեղերքէն: Բայց ճամբան՝ ոսկի տապարը ձեռքին մէջ հող կտրեցաւ, և փսոր փսոր գետինը թափեցաւ:

Այսպէս պատժուեցաւ խարդախ⁽⁹⁾ ու ազահ փայտահատը:

Մինչդեռ հետեւեալ օրը, իր սլարկեշտ եղբայրը, կացինով ծառը կտրած ատեն, պարկ մը ոսկի գտեր էր հողին մէջէն:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Շիսակ խօսող եւ պարկեշտ մարդը անպատճառ օր մը յաջողութեան կը հասնի, իսկ ւսախօս եւ խարդախ մարդը անպատճառ կը պատժուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Փայտահատ. — փայտ կտրող:
- (2) Կացին. — փայտ կտրելու գործիք:
- (3) Պարիկ մը. — Բարի ոգի մը:
- (4) Պարման. — Դեղ, ճար:
- (5) Հեծկլալ. — Լալ ողբալ:
- (6) Եղելուքիւնը. — Պատահածը:

(7) Անհերեւոյթ եղաւ. — Անյայտ եղաւ:

(8) Յափշտակեց. — Քաշեց առաւ:

(9) Խարդախ. — Խարերայ:

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ. — Փայտահատը ի՞նչ կ'ընէր. — Ի՞նչ պատահեցաւ իրեն. — Մարդը ի՞նչ ըրաւ. — Ծովուն մէջէն ո՞վ ելաւ. — Ի՞նչ հարցուց իրեն. — Փայտահատը ի՞նչ պատասխանեց. — Պարիկը ի՞նչ բերաւ փայտահատին. — Փայտահատը առան անոր տուած կացինը. — Պարիկը ի՞նչ ըրաւ. — Իրիկունը որո՞ւ պատմեց այս եղելութիւնը. — Տիգրան ի՞նչ ըրաւ հետեւեալ առտուն. — Պարիկը երբ ոսկի կացինը տուաւ, Տիգրան ի՞նչ ըրաւ զայն. — Ճամբան՝ կացինը ի՞նչ եղաւ. — Իսկ պարկեշտ եղբայրը ի՞նչ գտաւ հողին տակէն:

50. ԿԵԱՆՔԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ



Ո՞ւր կը վազէն արագ արագ
Սա առուակին ջուրերն յատակ⁽¹⁾.
Կ'ըսէր տղեկ մ'իր մայրիկին.
Այս ափերուն⁽²⁾ վրայ կըրկին
Օր մը արդեօք պիտի դառնա՞ն
Փրփրորալով⁽³⁾ դըւարթաճայն:
— Հեռացող ջուրն իր աղբււրէն
Երբեք, տղա՛ս, չի գար նորէն,
Ինչպէս օրերն ալ մեր կեանքին
Եւ չեն դառնար մեզի կրկին:

Տասերկու տարեկան էի. չափ չէի սիրեր քաղել, և առտուընէ ի վեր անօթի ծարաւ աշխատեի էի. գիւղը հեռու էր, և ուշ պիտի մնայի ճաշելու:

Մերժումի չարժում մը ընկու վրայ էի, որովհետեւ չափ դժուար կու գար ինծի այնչափ ճամբայ քաղել: Եթէ մերժէի⁽²⁾, հայրս ինք պիտի երթար, վասն զի կարեւոր բան մըն էր տարուելիք ծրարը, զոր չէր կրնար օտարի մը յանձնել⁽³⁾:

Բան մը կեցուց չարժումս:

— Կը տանիմ, սիրելի՛ հայրիկ, ըսի սրտանց:

— Շնորհակալ եմ, Վահան, ըսաւ. կ'ուղէի ձեռքովս տանիլ, բայց այսօր վիճակս աղէկ չէ:

Մինչև ճամբուն դարձած տեղը հետս քաղեց, և ինձմէ բաժնուած սահուն, ձեռքը թեւիս վրայ դնելով ըսաւ. «Շնորհակալ եմ, տղա՛ս, դուն միշտ բարի զաւակ մը եղար ինծի համար:»

Շուտով ծրարը տեղի յանձնեցի և վերադարձայ:

Տանը մօտեցած միջոցիս, խումբ մը գործաւորներ տեսայ դրանք քով հաւաքուած⁽⁴⁾: Անոնցմէ մէկը, զիս տեսնելով, քովս եկաւ ու լալով ըսաւ.

«Ձեր խեղճ հայրը մեռաւ տունէն ներս մօտ միջոցին. ձեզի ուղղած խօսքերը իր վերջին բառերը եղան:»

Այսօր ծերունի եմ, բայց որչափ երջանիկ կը զգամ ինքզինքս քանի կը յիշեմ թէ հօրս վերջին խօսքերը եղան ինծի ուղղած սա բառերը. «Դուն միշտ բարի զաւակ մը եղար ինծի համար:»

Գ.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Սիրեցե՛ք ձեր ծնողքը. երբեք մի՛ վշագնե՛ք զանոնք, որպէս զի զանոնք կ'որսնցնե՛ք ետքը խղճի խայթ չունենալ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Յոգնած դադրած. — Ձափազանց յոգնած:

(2) Եթէ մերժէի. — Եթէ չընդունէի:

(3) Յանձնել. — Տալ, վստահիլ:

(4) Հաւաքուած. — Ժողովուած:

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ. — Դաշտէն դարձած ատենդ երբ հօրդ հանդիպեցար, ի՞նչ ըսաւ քեզի. — Ուզեցի՞ր ընդունիլ. — Ինչո՞ւ համար. — Եթէ դուն մերժէիր, հայրդ ի՞նչ պիտի ընէր. — Ի՞նչ պատասխանեցիր. — Ինք ի՞նչ ըսաւ, եւ ի՞նչ ըրաւ. — Քեզմէ բաժնուած ատենը ի՞նչ ըսաւ վերջին անգամ, — Դարձիդ ի՞նչ պատահեցաւ:



53. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԸ ԵՒ ՇԵՐԱՄԸ

Դպրոցին մէջ մանչ մը փոքրիկ

Շատ կը ձանձրանար.

Ո՛հ, ա՛լ հերիք, կ'ըսէր, հերի՛ք

Կարդամ անդադար:

Առտուն կ'եկեմ ժամը հօթին
 Կէս քուն կէս արթուն .
 Գիշեր եղա՞ւ . չ'ուտ անկողին ,
 Թէեւ չունիս քուն : »
 Միակ հաճոյքն էր իր կեանքին
 Շերամ մը միայն ,
 Որուն համար կու տար հողին ,
 Կը գողար վըրան :
 Օր մը , տեսաւ որ կը շինէր
 Բըժոժ մը ճերմակ ,
 Որուն մէջը պիտի փակուէր
 Իրեն պէս մինակ :
 « Ի՞նչ յիմար ես , ըսաւ անոր
 Որ ձեռքովդ այգպէս
 Քեզ կը շինես բանտ մը կըլոր
 Որ մէջը մահնէս :
 Ձեռ տեսներ զիս , ի՞նչպէս կուլամ
 Այն նեղ խուցիս⁽¹⁾ մէջ ,
 Եւ չեմ լըսեր ամէն անգամ
 Իմ ողբերս⁽²⁾ անկերջ⁽³⁾ :
 Շերամն ըսաւ հանդարտօրէն .
 « Ինչո՞ւ ողբամ լամ .
 Ես կ'աշխատիմ որ քիչ օրէն
 Թիթեանիկ ըլլամ : »

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ . — Պե՛սք է օրինակ առնել շերամէն որ
 անհրաժեշտ է ուրախ արտով կ'աշխատի : Ձի դժգոհիւ իր
 յոգնութենէն որովհետեւ իր աշխատքեալքը , օր մը քի-
 րեռնիկ պիտի ըլլայ : Միեւնոյն բանը պե՛սք է ընեն տղաք ,
 Բանի որ իրենց աշխատքեալքը օր մը մարդ պիտի ըլլան :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Խուց . — Փոքրիկ սենեակ :
 (2) Ողբ . — Լաց :
 (3) Անկերջ . — Վերջ չունեցող :

ՀԱՐՑՈՒԾՆԵՐ . — Դպրոցականը ի՞նչ կ'ըսէր . — Ի՞նչ էր իր կեան-
 քին հաճոյքը . — Շերամը ինչո՞ւ բժոժ կը շինէր . — Ի՞նչ ըսաւ դպրո-
 ցականը շերամին . — Շերամը ի՞նչ պատասխանեց :

54. ՓԱՅՏԸ Ի՞ՆՉ ԲԱՆԻ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾՈՒԻ

Եթէ փայտին կեղեւը⁽¹⁾ հանուի , կը գործածուի ա-
 տաղճներ⁽²⁾ , տախտակներ շինելու , որոնցմով կը պատ-



րատուին կարասիներ , կտօքեր , մուրճներ , տախտ-
 ակներ⁽³⁾ , և այլն :

Կաղամախին⁽⁴⁾, բարտին⁽⁵⁾, շոճին⁽⁶⁾ փայտերը, որոնք ձերմակ են, կը գործածուին տախտակամածներ⁽⁷⁾, խոհանոցի կարասիներ, կառքի անիւներ, դուլեր, թիթե տուփեր չինելու:

Կաղնին⁽⁸⁾, հացիին⁽⁹⁾, տանձնին փայտերը, որոնք կարծր են, կը գործածուին դիմացկուն աղուոր կարասիներ չինելու:

Ամենէն սուղ փայտերը տաք երկիրներէ կու գան: Ընդհանրապէս անոնցմով ամբողջ կարասիներ չեն չիներ, այլ անոնցմով կը զրուագեն⁽¹⁰⁾ կարասիները: Տեսէք ինչպէս:

Նախ հասարակ փայտով կարասին կը չինեն. յետոյ ծանրազին փայտը բարակ բարակ թերթերու ձեւով կը կտրեն, և այդ թերթերը կարասիներուն վրայ կը փակցընեն խէժով:



Մեծ ծառերու ոստերն ու ճիւղերն ալ վառելափայտ կու տան:

Երբ հողով ծածկուած փայտակոյտի մը կրակ տանք ահպէս որ չկարենայ այրիլ, փայտի ածուխ կ'ըլլայ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Փայտին կեղեւը. — Փայտին վրայի չոր մասը:

(2) Ահաղձ. — Շերտ շերտ կտրուած տախտակ:

(3) Տակառ. — Աման մը որուն մէջ զինի, բացալի ելն. կը լեցնեն (ֆուլ):

(4) Կաղամախ. — Շեսակ մը ծառ (խ-բէն):

(5) Բարտի. — Տեսակ մը ծառ (բ-ւ-բ-ա-ւ-ւ-ւ):

(6) Շոճի. — Տեսակ մը ծառ (շ-ա-ւ-ւ-ւ):

(7) Տախտակամած. — Դեռնի տախտակի յատակը:

(8) Կաղնի. — Տեսակ մը ծառ (Կ-ւ-ւ):

(9) Հացի. — Տեսակ մը ծառ (ա-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ):

(10) Կը դրուագեն. — Վրան կ'անցընեն:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Փայտին կեղեւը հանուելէ ետքը, ի՞նչ բանի կը գործածեն զայն. — Սենեակներուն տախտակամածները ի՞նչ փայտով կը չինեն. — Դիմացկուն աղուոր կարասիները ի՞նչ փայտով կը չինեն. — Սուղ փայտերը ի՞նչպէս կը գործածեն. — Վառելափայտը ծառերուն ո՞ր մասէն կ'առնեն:



55. ԲԱՐԻ ԵՂԲԱՅՐԸ

Երբ ամառը անցաւ, և հունձքի եղանակը եկաւ, տաքնընդ տարեկան տղայ մը իր դիւղէն մեկնեցաւ, դաշտ իջաւ, ու հարուստ ագարակապետի մը հերկայանալով ըսաւ.

— Ամբողջ հունձքի եղանակին կ'ուզեմ աշխատիլ:

ցորենը հնձել⁽¹⁾ ժողովել, որայ կապել⁽²⁾, և շտեմարանները⁽³⁾ կրել զանոնք, եթէ օրական ուտելիքս, և երկու հարիւր դրուշ տաք ինձի:

— Երկու հարիւր դրուշը շատ է, պատասխանեց ագարակապետը, հարիւր դրուշը կը բաւէ:

— Ո՛հ, յարեց տղան, երկու հարիւր դրուշ պէտք է ինձի. եթէ չէք ուզեր տալ, ուրիշին կ'երթամ:

— Բայց դուն պզտիկ ես, ուժով չի բաւեր ծանր գործերու, և այդչափ դրամը ի՞նչ պիտի ընես:

— Փոքրիկ եղբայր մը ունիմ որ տասներմէկ տարու է: Այլ ժամանակը եկած է որ արհեստ մը սորովի: Վարպետ սալապործ⁽⁴⁾ մը կը ճանչնանք որ կը հաւանի զայն իր գործատուներ առնելու, բայց երկու ոսկի կը պահանջէ իր արհեստը անոր սորվեցնելու համար: Հայրս այդքան դրամ չի կրնար տալ: Ուստի միտքս դրի որ ես աշխատիմ և այդ դրամը չահիմ:

Ագարակապետը հաւանեցաւ, և տղան գործի սկսաւ: Հունձքի տաք օրերուն՝ շարունակ աշխատեցաւ: Առտուն ամէնէն առաջ ինք գործի կ'սկսէր, և իրիկունը՝ ամէնէն վերջը կը հանդէպէր:

Երբ ամբողջ հունձքը աւարտեցաւ, ագարակապետը երկու ոսկի վարձքէն վատ, ձեռք մը զգեստ և ոսկի մըն ալ զատ նուէր տուաւ անոր ու ըսաւ.

— Շատ գոհ եմ քեզմէ, տղա՛ս, դուն քու աշխատութեամբդ և սթարկեշտութեամբդ թէ՛ ինձի և թէ՛ եղբօրդ օգտակար եղար:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Պէտք է մեր եղբօրը օգնենք, նեղ պարագաներու մեջ օգտակար ըլլանք անոր. ասով ոչ միայն մեր եղբօրը ծառայած կ'ըլլանք, այլ եւ մեր ծնողի՜ն հաւնդեպ ունեցած մեր երախտագիտութեան պարտքը կ'ստանանք կ'ըլլանք, անոնց քեռր քեթեղներով:

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Հնձել.** — Յորենի հասկերը կտրել:
 (2) **Որայ կապել.** — Յորենի հասկերը իրարու քով բերել կապել:
 (3) **Շտեմարան.** — Այն տեղն է ուր կը համարեն ցորենը, գարին,
 (4) **Սալապործ.** — Բեռի կառք շինող: [Լայն:]

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Տղան ագարակապետին ներկայանալով ի՞նչ ըսաւ: — Ի՞նչ պատասխանեց ագարակապետը: — Տղան ինչո՞ւ երկու հարիւր դրուշ կը պահանջէր: — Ագարակապետը ինչո՞ւ զոհ մնաց տղուն աշխատութենէն: — Ի՞նչ նուէր տուաւ տղուն:



56. Ա Կ Ն Ո Ց Ը

Վահրամ շատ ծոյլ էր
 Եւ չէր աշխատեր
 Եօթը տարեկան
 Տըղեկ մըն էր ան,
 Բայց ոչ իսկ գիտէր
 Գիր մը ճանչնալ դեռ:

Օր մը, տըղան չար
Երբ կը ձանձրանար
Մինակ մընացած,
Տեսաւ գիրք մը բաց.
Կազմն էր փառաւոր.
Մօտեցաւ անոր:

Այդ գրքին մէջէն
Իր մամլին իրեն
Կը գտնէր միշտ նոր
Հեքեաթներ⁽¹⁾ աղուոր.
Ուզեց որ գտնէ
Հատ մ'ալ ինք գտնէ:

Բայց ո՞ւր հեքեաթներ.
Հոն վէպ⁽²⁾ չէր գտներ,
Այլ սե ու ճերմակ
Կը տեսնէր համակ⁽³⁾.
Ու կը մըտածէր
Թէ պատճառն ի՞նչ էր:

— «Հա՛, մեծ մօրըս պէս
Ակնոց չունիմ ես,
Որ կարդամ արագ
Եւ ըլլամ տեղեակ⁽⁴⁾:»
Ու առաւ մամուն
Ակնոցը փայլուն:

Մաքրեց ապակին
Կրկին ու կրկին.
Դիմն ակնոց զըրած,
Աչքերը բաց բաց

Նայեցաւ վերէն,
Վէպ չըկա՛ր նորէն:

Մայրիկն այն պահուն
Ներս մըտաւ իսկոյն.
Եւ ըսաւ զաւկին
Ձայնով մը ուժգին.
«Ակնոցն ի՞նչ օգուտ
Առողջ աչքերուդ:

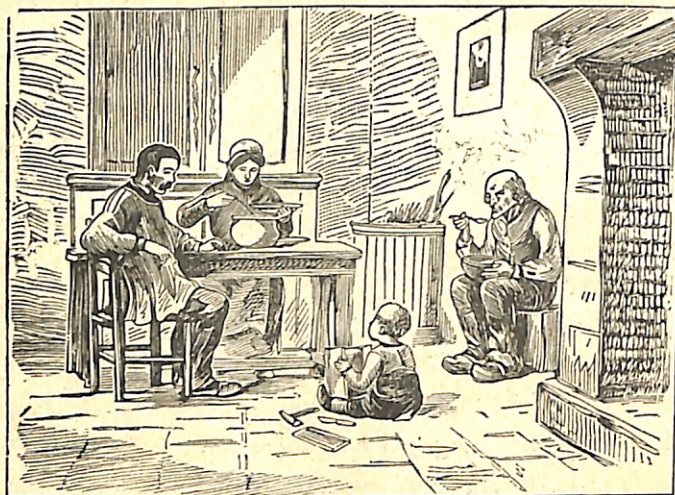
Ձանա՛ չըլլալ ծոյլ,
Այնպառիկ անդուլ.
Թէ կ'ուզես, տըղա՛ս,
Որ լաւ հասկընաս
Վէպ ու պատմութիւն,
Կարդա՛լ սորվէ դուն:»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Պե՛տ է գիտնալ թե առանց աշխատքեան կարելի չե քան մը սորվիլ կամ յաջողիլ որ եւ է գործին մեջ:

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Հեքեաթ. — Սուտ, բայց զուարճալի պատմութիւն:
(2) Վէպ. — Շինծու պատմութիւն:
(3) Համակ. — Բոլոր:
(4) Ըլլամ տեղեակ. — Գիտնամ, հասկնամ:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Վահրամ ինչո՞ւ կարդալ չէր գիտեր. — Օր մը տղան ի՞նչ ըրաւ. — Մամիկը ի՞նչ կը գտնէր այդ գրքին մէջէն. — Վահրամ ալ վէպ գտաւ անոր մէջ. — Ի՞նչ մտածեց Վահրամ. — Ի՞նչ ըրաւ. — Գտնաւ փնտռածը. — Մայրիկը երբ ներս մտաւ, ի՞նչ ըսաւ տղուն,



57. ՊՏՈՒԿԸ

Ժամանակաւ շատ ծերուկ մարդ մը կար, որ քաղելու անդամ ուժ չունէր. աչքը գրեթէ չէր տեսներ, ու ակօյ չունէր, և երբ սեղան նստէր, չկրնարով դգալը չիտակ բռնել, ապուրին մէկ մասը սփռոցին⁽¹⁾ վրայ կը թափէր:

Իր որդին և հարսը վերջապէս քանեցան այս տեսարանէն, և ծերուկ պապը վառարանին ետին, անկիւն մը նստեցուցին, ու կերակուրը հողէ ամանի մը մէջ կու տային իրեն: Խեղճ ծերունին տրտմութեամբ սեղանին կը նայէր, ուր նստած էին իր զաւակները, և արցունք կը թափէր:

Եւ պատահեցաւ որ օր մը, իր դողդոջուն ձեռքերովը չկրցաւ պտուղը⁽²⁾ բռնել. ամանը վար ինկաւ ու կոտրեցաւ: Դեռատի կինը յանդիմանեց զինքը խտրել. խեղճ մարդը չխօսեցաւ, հառաչեց միայն: Այն ատեն,

քանի մը փարայ տարով, փայտէ պղտիկ պնակ մը դնեցին որ անոր մէջէն ուտէ:

Իրիկուն մը, իրենց փոքրիկ զաւակը, որ չորս տարեկան կար, գետինը նստած՝ քանի մը փայտի կտորներ իրար բերելու կ'աշխատէր:

— Այդ ի՞նչ է ըրածդ, հարցուց հայրը:

— Պղտիկ աման մը կը չինեմ կոր, որ հայրիկն ու մայրիկը մէջէն կերակուր ուտեն, երբ ես մեծնամ և անոնք ծերանան:

Այս խօսքերը լսելով, այր և կին իրարու երես նստեցան անխօսուկ. յետոյ սկսան լալ: Ու նորէն ընդունեցան ծերուկ պապը իրենց սեղանը, իրենց հետ կերակուր կերցուցին անոր, և ա՛լ այնուհետեւ երբեք զիտողութիւն չէին ըներ⁽³⁾, երբ քիչ մը ապուր թափէր սփռոցին վրայ:

ԲՍՐՈՅԱԿԱՆ. — Զաւակներուն պարսֆն է յարգել իրենց ծնողքը անոնց ծերութեան մէջ, խնամք տանել անոնց եւ սիրով վարուիլ հետեւին, որովհետեւ իրենք ալ օր մը ծեր պիտի ըլլան եւ կարօ՝ իրենց զաւակներուն սիրոյն եւ խնամքին:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Սփռոց.** — Սեղանի ծածկոց:

(2) **Պտուղ.** — Հողէ աման:

(3) **Դիտողութիւն չէին ըներ.** — Պակասութիւնը երեսին չէին տար:

ՀԱՐՑՈՒԹՆԵՐ. — Ծերունին ի՞նչ վիճակի մէջ էր — կերակուր կերած ատենը ի՞նչ կը պատահէր — Իր որդին եւ հարսը ի՞նչ ըրին — Ծերունին գո՞հ մնաց այս կարգադրութենէն — Օր մը ի՞նչ պատահեցաւ — Այն ատեն ի՞նչ ըրին — Փոքրիկ տղեկը իր հօրը եւ մօրը այս ըրածը տեսնելով ի՞նչ ըրաւ — Երբ հարցուցին թէ ի՞նչ կ'ընէր, ի՞նչ պատասխանեց — Այն ատեն իր ծնողքը ի՞նչ զգացին եւ ի՞նչ ըրին:

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ՆՈՐ ՏԱՐԻՈՅ ԵՒ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

I

Խելօք տըղայ մ'եմ պըզտիկ,
Դպրոցիս մէջ մէկ հատիկ.
Սեւ աչուկներ ունիմ ես
Որ կը վառին բոցի պէս:

Բայց աչքերէս մի՛ վախճաք.
Գառնուկ մ'է սիրտս անասպակ,
Որ զգացմամբն իր բարի
Ձեզ կը մաղթէ Նոր Տարի:

Ես չեմ գիտեր երգ, դաշնակ,
Եւ ձայնս ալ չէ ներդաշնակ,
Բայց կը լսէ զայն երկինք.
Կը մաղթեմ որ շատ ապրինք:

2

Աչքերուս բոցն հռանդուն
Արեւու պէս կը վառի,
Սիրտըս սիրով բարախուն
Անուշ խունկն է բուրվառի:

Այս խունկն երկինք կը թըռի
Խնչպէս աղօթք մը երկար,
Խնչպէս շունչ մը կիթառի,
Մաղթելով կեանք քեզ համար:

3

Իմ երազիս մէջ, հրեշտակներ փոքրիկ
Հարցուցին ինձի. «Կ'ուզե՞ս խաղալիկ:»
Լեզու մ'ուզեցի շատ պերճ բառերով,
Որ յայտնեմ ձեզի իմ սէրս ու գորով:
Դպրոցն ինձ ըսին. «Կ'ուզե՞ս մրցանակ,
Բարենիշ, գիրքեր, պատիւ, գովասանք:»
Գրբիչ մ'ուզեցի, գրբիչ անվաներ,
Արտայայտելու ձեզ իմ հոգւոյս սէր:

Անհուն ըղձանքներ անկեղծ, սիրազեղ,
Կը լեցուն փոքրիկ սրտիս մէջ անմեղ,
Եւ թէպէտ լեզուս շատ դողդոջ է դեռ,
Կը մաղթեմ ձեզի ուրախ տարիներ:

4

Թիթեռնիկի պէս զըւարթ
Եւ անոր պէս անհանգարտ,
Բայց անխօս չեմ անոր պէս.
Ծիծաղ ու ձայն ունիմ ես:
Եւ երբ լարած սրտիս թել,
Կու գամ Կաղանդ ձեզ մաղթել,
Թրռչնիկ կ'ըլլամ շաղակրատ
Եւ աղօթքներ կ'ուղղեմ շատ
Իմ Աստուծոյս բարերար,
Որ ձեզի կեանք տայ երկար:

5

Բարդ բարդ ձիւներ եթէ դիզուին
Երկինքին մէջ թանձր ու մըթին,

Ի՜նչ փոյթ ինծի . սիրտս է պայծառ
Այս Կաղանդի տօնին համար :

Եթէ դուրսը ծաղիկ չըկայ ,
Բոլոր ծառեր մերկ են հիմայ ,
Ի՜նչ փոյթ ինծի . սիրտս է դալար
Այս Կաղանդի տօնին համար :

Ու իմ դալար մաքուր սրտով ,
Ուր այնքան սէր կայ և գորով ,
Ձեզ կը մաղթեմ , ո՛վ հայր և մայր ,
Որ տարիներ ապրիք երկար :

6

Արեւուն լոյսը չէ այնչափ փայլուն ,
Որչափ մեր կեանքը զըւարթ և սիրուն ,
Որքան ձեր սէրը , ձեր խնամքն համակ
Որով մեր վրայ միշտ կը գուրգուրաք :

Այդ գուրգուրանքով , այդ սիրով ջերմիկ
Մեր մանուկ սիրտեր կ'ըլլան երջանիկ ,
Եւ իրենց զրգուտ ըզգացմանց խորէն՝
Ձեր կեանքին համար անդու կ'աղօթեն :

Մաղթելով ձեզի բարիքներ բոլոր ,
Ինչպէս դուք կուտաք մեզի ամէն օր :

7

Աղաւնին եմ , ու լեռներու կատարէն
Իմ չըրթունքներս աւետիս ձեզ կը բերեն
Թէ Նոր Տարին եկաւ զըւարթ ու խնդուն .
Թող բերկրութեամբ լեցուի մեր կեանքն ու մեր տուն :

Շունչի մը պէս ձայնըս թեթեւ , բայց հրգօր
Կը մրմնջէ ձեզ մաղթանքներ նորանոր ,
Որ երջանիկ ըլլայ ձեր կեանքն յաւիտեան
Փափաքն այս է ձեր շատ փոքրիկ աղջրկան :

8

Ձիւնը ձերմակ , սիրտս ալ ձերմակ ,
Եւ իղձերս են վարդագոյն .
Շուրջըս ծիծաղ է կեանքս համակ
Եւ աստղերով փողփողուն :
Այդ աստղերէն , այդ վարդերէն ,
Այդ ձիւներէն լուսափառ
Հիւսուած փունջ մը ձեզ կը բերեն
Սիրտս ու հոգիս սիրավառ :

9

Եթէ չըրթունքս ըլլար քնար
Կամ տաւիլ մը քաղցրալար ,
Պիտի հնչէր երգեր աղուոր
Աւետելով Տարին Նոր ,
Ու մաղթելով որ շատ ապրիք
Ուրախ , խաղաղ , երջանիկ ,
Եւ իմ կեանքս ալ սահի զըւարթ
Ձեր թեւին տակ խանդակաթ :

10

Լոյս ծիծաղ մը կը ծնի
Նոր օրուան հետ երկինքին մէջ ծիրանի .
Ծիածան մը մեր սիրտերուն կը ժպտի
Երանդներով թաքմ վարդի :

Այդ լոյսերով հոանդուն

Այդ վարդերով, ժրպիտներով փողփողուն,
Մեր մանկական հոգիները կը լինան

Եւ թրուչուններ կը դառնան:

Եւ թրուչունի թեւերով

Ձեզ կը բերեն սէր, գուրգուտանք ու գորով,
Մազթելով որ անհոգ, անսխչոտ դուք ապրիք

Շատ տարիներ երջանիկ:

II

Եթէ գարունը ըլլար մօտ

Ծաղիկներով ծիծաղիտ,

Անոնց բոյրէն ու թերթերէն

Կը չինէի ձեզ նարոտ:

Եթէ ձիւնէր ձերմակ ձերմակ

Երկինքն ի վար չարունակ,

Ձիւնին անրիժ երանգներէն

Կը չինէի ձեզ սրտակ:

Եթէ երկինք զըւարթ ըլլար,

Բիւր շողերէն իր վառ վառ

Եւ անհամար արեւներէն

Կը չինէի ձեզ բուրվառ:

Երկինք մութ է. ձիւն չի տեղար.

Ծաղիկներն են հողմավար,

Բայց եւ դարձեալ հոգւոյս խորէն

Միշտ կ'ազօթեմ ձեզ համար:

12

Ծաղիկով, բոյրով ձեռքերս են լեցուն.
Ես ձեր ժպիտն եմ,

Ձեր կեանքին գարուն:

Ծիծաղով, հուրքով աչքերս են փարփառ.
Ես ձեր բերկրանքն եմ,

Ձեր կեանքին բուրվառ:

Ճակատս արեւով օծուած է ձերմակ,
Եւ ես ճաճանչն եմ

Ձեր կեանքին համակ:

Անձրս լեցուն է գորովով անդին,
Եւ ես ձեր շունչն եմ,

Յօղը ձեր կեանքին:

Իդէրով լեցուն իմ մանուկ հոգիս՝
Հաւատքն, յոյսն ու սէր

Հօրս ու մայրիկիս:

13

Ծաղիկ մըն եմ քաղցրաբոյր
Ոստիս վրայ գողդոջուն.

Սիրտըս բաժակ մ'է մաքուր
Ձեր գորովով լիկլեցուն:

Թրուչիկ մըն եմ նորածին.
Փետուրներս չեն բուսած.

Թեւերս նոր կը յածին
Ձեր գորովով զօրացած:

Առուակ մըն եմ ես վճիռ
Աղբիւրէս նոր բաժնուած,
Ծրփանքներս են մարգարիտ
Ձեր գորովով հիւսուած:

Ծաղիկներէն հոտաւէտ ,
Մարգարիտէն թանկագին ,
Զիս զրկեցին որ յաւէտ
Բերկրանքն ըլլամ ձեր կեանքին :

14

Շատ մեծցած եմ ես այս տարի ,
Տաղս իմ ձեռքովս առի գրրի .
Աղէկ կարգալ սորվեցայ ես
Որ երջանիկ ընեմ ըզձեզ :
Ուստի կու գամ սրտիս խորէն
Մաղթել ձեզ կեանք զըւարթ ու չէն ,
Եւ կ'աղօթեմ որ Նոր Տարին
Ձեզ բարիքներ բերէ անգին :

15

Որչա՛փ կը բաղձամ ըլլալ մեծ աղջիկ
Գիտնալ շատ բառեր , խօսքեր գեղեցիկ
Որպէս զի ըսեմ ամէն օր նորէն ,
«Ըզձեզ կը սիրեմ իմ սրտիս խորէն :»
Որչա՛փ կը բաղձամ որ ունենամ թե
Թռչունի թեւեր արագ ու թեթեւ ,
Որ թռչիմ թռչիմ ու մաղթանքներս իմ
Աստուած Պապային ձեռքովրս տանիմ :
Յետոյ թռչելով վար իջնեմ կրկին ,
Ու ձեզի բերեմ շնորհն երկինքին ,
Որ շատ տարիներ ուրախ երջանիկ՝
Կաղանդի օրուան ցնծութեամբ համարի :

53-55

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0014297

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0014296

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0014295

